

KROK

4

Ročník 4/2007

Knihovnická
Revue
Olomouckého
Kraje

OBSAH ČÍSLA

PRVNÍ KROK

Úvodník – *Helena Veličková* 1

ROZHOVOR KROKŮ

Libuše zvaná Kuráž aneb interview z časů války
– *Františka Vrbenská* 4

KNIHOVNICTVÍ DRŽÍ KROK

Příběh knihy: Knižní vazba ve 20. století – *Helena Stejskalová* 8

O KROK DÁL

Čtvero ročních období – čtvero živlů – čtvero symbolů: Země
– *Irena Šindlářová* 16
O životě pohádkových postav – *Irena Šindlářová* 21
Paměť krajiny. Putování po Svatém Kopečku – *Ján Kadlec* 26

KROK V LITERATUŘE

Kosmický paradox a relativnost lidství
– *Helena Veličková* (recenze) 29
Hladinky – z poezie Ireny Šindlářové 34

KROK ZPĚT

Po stopách tiskařské rodiny Landfrasů v Jindřichově Hradci
– *Štěpánka Běhalová* 37
Prostanna aneb Zpodobení duchovního rozměru
raně barokního Prostějova – *Michaela Kokojanová* 40

KROK DO SVĚTA

Norové myslí na zachování kulturního i průmyslového dědictví
– *Aleš Brožek* 44

KROK FÓRUM

Dvě výstavy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci
– *Jindřich Garčic* 47
Hravé křížovatký střední Evropy 49
První ročník Dne pro dětskou knihu – *Roman Giebisch* 51
Čínská kultura inspiruje Olomouc – *Helena Veličková* 52
Objevení prostějovského skladatele Ignaze Brüllu – *Miloš Kvapil* 53
K sedmdesátinám PhDr. Václava Pumprly – *Helena Veličková* 54

KROK INFORMUJE

Novinka v novinkové službě 56
Nové knihy 56

REGIONÁLNÍ OSOBNOSTI 57

Na obálce: „Čtyři věže Svatého Kopečka“ (foto Marek Otava)

KROK • Knihovnická revue Olomouckého kraje
Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 4., číslo 4, vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktorka: PhDr. Helena Veličková,
e-mail: velickova@vkol.cz
Odpovědný redaktor: Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.
e-mail: roman@vkol.cz

Redakční rada:
Václava Jemelková,
e-mail: v.jemelkova@kr-olomoucky.cz
Mgr. Hana Bartošová,
e-mail: bartosova@olmuart.cz
PhDr. Miloš Kvapil,
e-mail: reditel@knihovna.cz

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
Tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774
e-mail: redakce@vkol.cz
IČO: 100625

Grafická úprava obálky: Ivana Perůtková
Kresby: Ing. Markéta Otavová
Technická redakce: Petr Jančík
Tisk: Polygrafické středisko
Univerzity Palackého v Olomouci
Biskupské nám. 1, 771 11 Olomouc

ISSN: 1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)
Registrace: MK ČR E 6450

www.vkol.cz/krok

Uzávěrka čísla: 15. října 2007

Vážení čtenáři,

v rukou držíte KROK, který dovršuje další čtvrtý cyklus roku 2007. Některé příspěvky musely dlouho čekat na své zveřejnění, protože jsme dosud dávali přednost článkům aktuálním, které čekat nemohly. Za trpělivost autorům děkujeme, snad jim bude utěchou, že se takto dostali do poněkud svátečního předvánočního čísla, neboť je do jisté míry výběrem toho nejlepšího, co rok přinesl.

Letošní rok se v knihovnické oblasti stal také z jednoho hlediska svátečním a výjimečným. Zásahu na tom má především Národní knihovna v Praze, která se prostřednictvím české a švédské vlády spojila se švédským ministerstvem kultury a dosáhla digitalizace jedné z nejslavnějších knih světa. A nedostí na tom, dosáhla toho, že tato kniha se ze švédského Stockholmu přestěhovala alespoň na krátké období mezi 20. zářím 2007 a 6. lednem 2008 do Klementina, aby si ji mohli příslušníci knihovnického cechu v Čechách i na Moravě, ale i ostatní veřejnost prohlédnout na vlastní oči. Tuto poněkud tajemnou knihu jsme aspoň v impozantním vyobrazení jednotlivých stran a jako uměleckou repliku mohli spatřit také na výstavě LIBRI ve dnech 22.–24. listopadu 2007. Její virtuální přítomnost v Olomouci vrhá tak trochu světlo slávy i na olomoucké knihovničky, zvlášť když uvážíme, že nápad zdigitalizovat tuto jedinečnou památku, považovanou kdysi za osmý div světa, se před několika lety zrodil právě ve Vědecké knihovně v Olomouci. A tak si v tomto předvánočním čase podávají ruce (jako ostatně letos už poněkolikáté) dvě nejstarší kulturní centra Čech a Moravy – Praha a Olomouc.

Asi víte, že tím monumentálním, tajemným klenotem mezi knihami světa je Codex Gigas neboli Obří kodex, zvaný také Codex Giganteus, Liber Pergrandis nebo Gigas Librorum a někdy také Dáblova Bible. Opravdu stojí za osobní prohlídku originálu, ale můžete se na něj podívat i v malém přes internet na adrese <http://www.kb.se/KB/CodexGigas/Start-PageCodexGigas.aspx?id=6399> nebo se dočíst podrobnosti o výstavě na adrese www.nkp.cz/files/codex_gigas.pdf. Je uložen ve speciální trezorové místnosti, kde se nesmí sejít větší počet návštěvníků najednou, aby nezvýšili teplotu a vlhkost prostředí, takže návštěvu je nutno objednat předem na adrese ivo.mirosovsky@nkp.cz. Ale úsilí takto vynaložené včetně vstupného 100 Kč se opravdu vyplatí! Vždyť ten div světa pochází z Čech!

Kodex vznikl někdy začátkem 13. století v benediktinském klášteře v Podlažicích ve východních Čechách (klášter byl 1421 zničen husity). Po letech byl dán do zástavy bohatším cisterciáckým bratřím v Sedlci u Kutné Hory. 1295 se dostal do břevnovského klášteře, pak do Broumova a odtud do sbírek Rudolfa II. Švédští vojáci jej odvezli pro uměnímilovnou královnu Kristinu a učinili z něj Djävulsbibeln, jak je označený v Královské knihovně ve Stockholmu. Nejen že se nikdy nedovíme plnou pravdu o jeho osudech, ale tajemstvím a legendou je opředený i jeho obsah a forma. V Klementinu ho můžete spatřit otevřený na stránkách, kde je vyobrazen dábel, bytost jindy nevidaná v blízkosti posvátných textů a Bible. Půlmetrový portrét dábla je podle pověsti dílem mnicha, který byl za své hříchy proti rádu odsouzen k smrti zazdřením zaživa. Nabídl, že

Codex Gigas: vyobrazení Obce Boží čili nebeského Jeruzaléma a ďábla (Královská knihovna ve Stockholmu)

odčiní svou vinu a pro slávu kláštera napíše největší knihu, jakou svět viděl, a to za jedinou noc. Když o půlnoci shledal, že to nestihne, povolal ku pomoci ďábla, zaprodal mu svou duši a za svítání byla kniha hotová. Mnich z vděčnosti ďábla vypodobnil, zachránil se, ale život se mu změnil v peklo. Jeho zoufalé prosby o záchranu duše nakonec vyslyšela Panna Marie, poslala anděly, aby ďábla přemohli, a ti mu vrátili úpis duše. Stihli to právě v okamžiku, kdy vyčerpaný mnich umíral, a tak andělé mohli jeho vysvobozenou duši odnést do nebe...

Navzdory satanské legendě, jež ho od počátku provázela, nebyl podlažický kodex nikdy zatracen

inkvizicí. Naopak, stal se předmětem úctyplného zájmu zbožných i významných mužů. Fascinoval svými rozměry, tím, že očividně byl monumentálním dílem jediného autora (až na malou závěrečnou část), který musel dílo tvořit po řadu let, aniž by jen o vlásek změnil pevné a kaligraficky dokonalé tvary písmen, přičemž je jasné, že během té doby musel značně zestárnout. Fascinuje i svým obsahem, který nese esoterické poselství, o němž se můžou i odborníci jen intuitivně dohadovat.

Obří kodex obsahuje úplný text Starého i Nového zákona, Kosmovu Kroniku českou, řadu traktátů a menších spisů o etice, filozofii a kosmologii, medicíně a právu, matematice, církví, o pravidlech mnišského života, hříšnosti a zbožnosti, texty o živlech, lidském těle, nerostech a vegetativní přírodě, kalendář s nekrology, seznam podlažického bratrstva, zaklínadla a všelijaké dobové záznamy. Můžeme ho pokládat za jakousi „immensitas Universi“, esenci Univerza nebo aspoň kompendium veškerého středověkého duchovního poznání a encyklopedii klášterní vzdělanosti. Textová část zatím nebyla moc prozkoumaná, můžeme tedy očekávat nějaká překvapení, jaké myšlenky skrývá. Co však nejvíce upoutává pozornost, jsou dvě protilehlé strany 289v. a 290r. Obraz vlevo představuje jakési fiktivní, dokonale symetrické (rozuměj harmonické) středověké město. Obraz vpravo je jakousi negativní kopií tohoto města, hradby a věže uzavírají prázdný prostor, na jehož dně čeká ďábel. Bezpochyby jde o protiklad města

božího, říše dobra neboli nebeského Jeruzaléma versus říše zla, Satana či Antikrista. Konfrontace nebe a pekla není jen základní dichotomií středověkého člověka, jde o archetyp, který má například hodně společného s protikladem jinu a jangu ve východní filozofii, ale najdeme ho všude, kde jde o svár dokonalých idejí a světských hříšných svodů. V dobách reálného socialismu z pera Viléma Závady vyšel básnický kontrast komunistické ideje Města světla s kapitalistickým Městem zlata. Ostatně lidský zápas a věčné rozhodování mezi duchovním, čistým ideálem a touhou po hmotném bohatství, moci a hříšných požitcích probíhá dnes a denně a prostřednictvím médií je možná viditelnější než kdy předtím.

Největší záhadou Codexu Gigantu je však účel, pro který byl napsán – tuto knihu totiž lze i nelze číst. Všechny texty jsou sice dosud čitelné, ale vzhledem k obřím rozměrům (920 × 505 × 22mm) by čtenář buď musel na knize ležet, přičemž by viděl jen malinkou část stránky, nebo na ni hledět z velké vzdálenosti, ale to by nepřečetl většinu písmen. Kniha, která obsahem symbolizuje Universum, tím rafinovaně připomíná čtenáři omezenost a nemotornost lidského zorného úhlu, s jakým nahlíží do podstaty Tvoření – čím pečlivěji studuje Universum, tím menší je jeho duchovní obzor, a získá-li nadhled, je slepý vůči důležitým detailům a zjevným informacím. Lidské oči na to prostě nestačí. Symbolika Codexu je však patrně ještě hlubší: Vesmír byl totiž v židovsko-křesťanské tradici odjakživa pojímán jako Kniha, utvořená z čísel a písmen; klíč k porozumění Vesmíru spočívá v naší schopnosti správně je číst a osvojit si jejich kombinace, a tím se naučit dát některé části tohoto kolosálního vesmírného textu živost podle vzoru našeho Stvořitele. Přítomnost

dokonale napsaných a sestavených textů Codexu Gigantu, tedy člověkem zvládnutého dílčího obrazu Univerza, mohla klášteru v jistém smyslu umožnit dokonaleji pochopit a naplňovat své poslání. Patrně není náhodou, že kniha vznikala paradoxně právě v době, kdy se klášter ocitl v hospodářském úpadku.

Walter Benjamin kdysi popsal zkušenost, že svět, který se skrývá v každé knize, a kniha sama se nemohou nikdy od sebe odloučit. A tak s každou knihou je její obsah, tedy její svět, hmatatelně po ruce. Codex Gigas by podle toho mohl být jakousi analogií chrámu – podlažičtí bratři v něm zhmotnili to nejlepší z tehdy známého duchovního světa. Při stavbě chrámu také člověk tvoří obvykle to nejlepší, čeho je schopen v umělecké a intelektuální oblasti. Jako by chtěl Bohu ukázat, kam až dospěl v tvůrčí potenci, a doufá, že stavba chrámu tuto úroveň petrifikuje, aby další lidská pokolení mohla navázat a vystoupat ještě blíž k Bohu.

V tomto smyslu je zničení každé knihy, stejně jako zboření chrámu, duchovním poklesem člověka. Ospravedlnit ho může snad jen to, že na místě zničeného vznikne něco nového, lepšího, dokonalejšího a vyššího – zkrátka že pád, hřích, zlo (tedy dílo ďábla) je za jistých okolností nezbytnou předehrou ještě náročnějšího výstupu na nový vrchol. To však je zkušenost obecná, nikoliv pouze lidská. Vždyť i v přírodě zima je obdobím úpadku a zániku, které předchází novému jaru. Poslední slovo nakonec řekne čas, jak píše v Ódě na západní vítr Percy Bysshe Shelley: „If Winter comes, can Spring be far behind?“ (Přichází-li zima, je snad jaro daleko?)

Krásné a tvořivé zimní období Vám všem přeje
Helena Veličková a redakce KROKu

Libuše zvaná Kuráž aneb interview z časů války

Františka Vrbenská

Rozhovory s významnými anebo populárními osobnostmi dnes představují oblíbený publicistický formát. Má své limity, pokud čtenář nad zajímavou knihou zatouží setkat se s jejím autorem, ztraceným v čase a prostoru, nebo s postavou z jejích stránek. Zato existují fiktivní interview, např. eseje Setkání Lévi-Strausse s Tolkienem od Zdeňka Justoně. Spisovatel přitom obvykle pracuje s dílem dotyčného umělce či badatele, jeho poznámkami, paměťmi a korespondencí.

Představme si, že by žurnalistovi odpovídala některá z kdysi žijících osob, jež se zapsaly do dějin či paměti současníků tak výrazně, že je vyprávění přetvořilo v legendu. Proces mytizace, který spolehlivě funguje i v současnosti, často ponechal ze skutečných lidí jenom vyfabulovaná, leč atraktivnější alter-ega. Jací byli doopravdy? Kým byli? Vzpomínáme na vznešené válečníky, mocné vládcy, učené mudrce i básníky. O ženách se mluví méně, třebaže jejich činy a osudy byly stejně pozoruhodné.

Hanse Jakoba Christophora von Grimmelshausen (cca 1620–1676), mladičkého soldáta z Hesenska, pohltilo soukolí třicetileté války. Překonal všechna úskalí, aby se mnohem poz-

ději stal nejslavnějším kronikářem válečného času. Díky jemu vstoupila do světové literatury vojanda přezdívaná **Kuráž**, vlastním jménem **Libuše** (1607 v Prachaticích – 1656?).

Kolem roku 1647 Libuše zřejmě krátce žila s mladým Grimmelshausenem. Naznačovala, že je nemanželskou dcerou hraběte **Jindřicha Matyáše Thurna** (1567–1640); taková možnost není vyloučena. Luterán Thurn pocházel z italsko-německé šlechty, ale zakládal si na příslušnosti k české stavovské obci. Stál v čele

stavovské opozice a osvědčil se jako vojevůdce. Po Bílé hoře zvolil emigraci a marný odboj proti Habsburkům.

Libuše musela na Grimmelshausena silně zapůsobit: ve svém díle jí věnoval značný prostor. **Bertholda Brechta** její příběh inspiroval k vynikajícímu dramatu *Matka Kuráž* a její děti, které se dočkalo několika filmových adaptací. **Vladimír Neff** zvěčnil Libuši v historickém románu *Krásná čarodějka*, závěrečné části trilogie o Petru Kukaňovi z Kukaně. Dílčí motivy z Kurážiných osudů pak můžeme vypátrat ve světové literatuře i kinematografii... jako malý pozdrav barokních Čech.

Když se soustředíte, můžete přivolat duše těch, kteří chodívali po naší Zemi. Pak smíte přerušit proud jejich vzpomínek skromnou otázkou. K rituálu pro tentokrát postačí mansfeldský tolar, kostěná hrací kostka a labuťenka s růžovým pudrem, které kladu na valoun zešedlý jilem...

Pšeničné pole přetíná širokánská blátivá jizva, jak napříč táhlo vojsko, tisíce škorní, kopyta, kola povozů a houfnic. Ve vzduchu visí pach koňského potu, kovu a moči. Na mezku přijíždí vojanda Kuráž: širák s bažantími pery stíní osmahlou, povadlou tvář, vyzývavé poprsí nedbale přikrývá barevný cikánský šál.

1. Císařský generál Bucquoy útočí na Prachatice, píše se rok 1620

Na slunci dozrávaly jeřabiny – a se mnou šli všichni běsíci! Bylo mi třináct: svět jsem měla za ošátku s koledou. Povídá mi pěstounka: „Panno Libuško, dopadne to s námi zle, musíte se přestrojit.“

Učesala a oblékla mne jako kluka. Chlapi se chovají jinak. Jinak chodí, sednou si, popadnou lžící, kýchají. Stihla mě vyučit, než Bucquoy zašturmoval. Všichni kolem si brali zbraně nebo lamentovali. Já se třásla zvědavostí. Pak vojáci prorazili prachatické brány. Pobili ohromnou spoustu lidí... krutě si s nimi vedli.

Sotvakdo přežil. Mě si odtáhl jeden rejtar, pidlooký Němčík, abych se mu starala o koně a kradla, což prý my Češi umíme nejlíp. Tak jsem mu nevolky pomáhala uzmut víc věcí, které mu neřikaly pane, než poletuje vrabců po křoví.

Podivný zvrát osudu pro hýčkanou levobočku hraběte Thurna.

Vychovávali mě potajmu jako vznešenou slečinku, zlatovlásku s úbělovou plétí.

Šilhavcův rytmistr usoudil, že jsem hoch křehké postavy a urozeného vzhledu, našel ve mně zalíbení a vzal mě k sobě za páže. Zpívali mi nebeští andělé! Ten kavalír byl moc hezký, dobrý válečník, a měl pro strach uděláno.

Touhou po něm mne pálila hlava i srdce – i jiná místa. Ale nechtěla jsem skončit na psím lejnu jako ženštiny u kumpanie. Byla jsem soldát, ne? Zakrátko jsem to uměla s karabinou a kordem. Bitvy jsou švanda! Každá mi vynesla lup, ani můj pán na mně neškudlil. Nikdo by se o něj nedovedl starat tak jako já!

Paní Libuše, proč ti říkají Kuráž?

Protože jsem se porvala. Ten hařama tlamatý si tu slintavou hubu nekale otíral o Čechy a o mě taky. Však jsem mu po ní dala! On hned na mě, a jak se potýkáme, hrábl mi do rozkroku – chce zmáčknout – a není co. Přizabila jsem ho, jak mě rozzuřil! Nezbylo mi, než se radši sama přiznat rytmistrovi. Stejně bych už dlouho nevydržela... Vysvětlila jsem mu, že mě ten prevít chytil... no... za kuráž.

A jak to dopadlo?

Tenkrát jsem vypadala šmrncovně! Rozezněla jsem před ním kabátec a ukázala, co ke mně patřilo. Mému rytmistrovi tekly sliny jako hřebci pod udidlem. Nedostal mě jen tak: slíbil mi, že se ožení. Těch darů, kterých pro mě nelitoval... Mrzelo mě jen, že do kostela k oddavkám se nám nevedlo dostat. A taky mi zůstala přilepená ta věčná „Kuráž“. Už jsem ji jaktěživo nesetřásla!

Bylo mi s mým spanilým kavalírem blaze. Jenže za Trnavou, když nás Bethlenovi hajduci hnali, dostal palašem mezi žebra. Víc se nevylízal. Na smrtelné posteli si mě konečně vzal, aby

neměl hřích. Než sňatek, radši bych, aby zůstal se mnou... Ale zase mi nechal slušné dědictví.

2. Protestantský vojevůdce Mansfeld vítězí v Badensku, léta Páně 1622

Usadila jsem se ve Vídni jako počestná vdova. Černá mi slušela. Nežila jsem si špatně. Pánům jsem se líbila... Rojili se jako čmeláci na jeteli! Každý z nich mi za mou sladkost nechal pořádných pár kapek zlatého medu.

Už za pár měsíců jsi byla zase vdaná...

Odnášela jsem si spoustu cinkavých pláští a potěšení z milování – a lidé si klevetili, jak je v mém vdovském bytečku živo. Vdala jsem se za hejtmana. Dobráček jeden, žádné drby mu nevadily. Doprovázela jsem ho do šarvátek, na mužském sedle, v kalhotách, s pistolemi a tureckou šavlí. Dobývala jsem bohatší kořist než on!

Ty ses vrátila k vojsku?

Je výhoda, když fortelně využiješ mužské i ženské zbraně. Znejmilejšímu uvařím – a postarám se mu o koně i o zbroj. Vyšívám, vyperu – mezitím obehraju šibaly v kartách. Uklidím kvartýr – a v jízdě předhoním eskadronu. Porazím třeba dva vojáky s čepelemi – pak se nastrojím do sukny a živůtku, zkrášlím se barvičkami a předvedu jelimanům, jak je mám ochočené!

Nebála ses, že v boji přijdeš o život?

Jedna pražská vědma mi prozradila kouzlo nezranitelnosti. Naučila jsem se, jak udělat, aby ani mně, ani mému koni nebo mému pacholku, co jel se mnou do pole, neublížilo žádné ostří, žádná střela. Škoda, že to nesvedl můj hejtman! Chuděra mužiček schytl od mansfeldských kulku do lebky a já zas osiřela.

Od pádu Prachatic uběhly sotva tři roky. Tuším,

že tvé další zážitky byly stejně bohaté a dramatické.

A co bys čekala? Že budu sedět na zadku a točit palci? Když kolem tebe hrají, tancuješ, ne? Užiješ si bitku a raduješ se z vítězku. Máš mužského pro požitek a zajištění výdělků. Jistíš se, že neskončíš o žebrácké mošně...

Ale ty jsi byla jsi úspěšná, paní Libuše.

Však to něco stálo! Bitva nespadne z nebe každý den, načekáš se! Taky jako ženská jsem nesměla do boje v šiku s ostatními jezdci; až pak, když už do sebe všichni řezali. Ale uměla jsem si přijít k svému! Kolik brašen jsem vybrala, co koní jsem se svým pomocníkem pochytila! Jaké klenoty, prsteny, řetězy i baculaté váčky jsem si odvezla!

Málokdo se mi vyrovnal v umění lapat zajatce. Chňapla jsem u Mohanu zazobaného majora od Brunšviků; křapík z jeho doprovodu ho chtěl bránit. Švihla jsem toho moulu šavlí tak znamenitě, že mu odletěla hlava i s kloboukem, a on bez ní cválal za námi ještě dobrých deset sáhů.

3. Císařský generál Tilly táhne proti Dánsku, je prokletý rok 1626

Pár drobnůstek se dalo dobnout vždycky! Jednou se mi podařilo s mým pacholkem zabrat kočár bez živých pocestných. Zavazadla byla utěšená, když jsem tu výbavu rozprodala, vynesla mi krásného hnědáka. A i kdyby nešlo nic uzmut, pořád jsem měla co nabídnout a přitom si užít zábavy!

Musí být dost těžké udržet si majetek v tak bouřlivých časech.

Nejen udržet...! Vzala jsem si lajtenanta, Taliána; byl mladoučký, černovlasý, kůžičku jako

smetana. A troupek k pohledání! Chytli jsme se, že mi nechtěl dovolit nosit kalhoty, ani vést s ním domluvy. Já mu přece nemínila sedět na hlavě – ale on si ze mě onuci dělat nebude! Chtěl mě zmydlit klackem, tak jsem mu jich napočítala s přívažkem. Musela jsem ho křísit. Zdrhl mi i s peněží a koňmi, neřád!

To už mě u vojska stíhaly potíže.

Mohu hádat? Závidí ti vojenské úspěchy – nebo krásu. Někoho rozčiluje, že se žena plete do války. Dalším vadí, že jsi s nimi spala, jiným, že se odmítla. Ti zbývající tě chtějí jenom využít a připravit o jmění. A všichni dohromady tě pomlouvají.

Odešla jsem od císařských a usadila se na blahobytné truhličce. Chránil mě pas a štemplované dobrozdání o mé počestnosti. Koupit se dá ledacos! Zbývalo jen vyčhat si nového manžela, pohledného a mohovitého –

Odmíčela ses, paní Libuše.

Ta moje přezdívká kroužila kolem jako komár... Nosila mi štěstí i smůlu.

Našla jsem si hejtmana, řádného chlapíka. Jen jsem se vdala, táhlo se do dánské války. A co čert nechtěl, smetl mi ho granát u Verdenu. Mě dopadl ten brunšvický major, dal se k Dánům.

A jéje...

Měl na mě pifku, že jsem ho prý potupila.

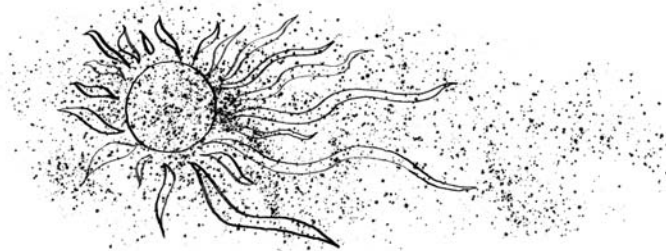
Málem mě to stálo kůži. Že mě zbil, to jsem snesla: něco vydržím. Že se na mě vozil a předhodil mě svým lidem – noční můru taky zapomeňš. Ale chtěli mě upálit jako čarodějnici. Zachránil mě jejich rytmistr, další můj bývalý zajatec. Věř mi, bylo milé odvděčit se mu!

Holštýnsko a celé Dánsko bublalo jako polévka, kterou míchali Valdštejn, Tilly a Šlik. Táhala jsem z toho kotlíku kousky špeku. A vyzobla jsem i mladého rejtara k pomilování, oči mu zářily jako dukáty, ani úspory nechyběly. Kaprál se s ním chtěl přes mé vnady pošvagřit, já se bránila, můj muž vylítl – strhla se šarvátka na půl tábora... Mého milého zakovali do želez. Z milosti ho jen zastřelili a mě vymrskali od pluku.

Paní Libuše...?

No co, plaveš a chceš přežít. Z oficírky jsem degradovala na markytánku. Čachrovala jsem s tabákem a kořalkou. Lichvařila jsem, léčila, čarovala, kradla, podváděla a šidila. Párkrát jsem se ještě vdala, byla jsem na to dost úhledná a roztomilá. Ale ti chlapi, žádná sláva – šelmové nedovaření!

Naposledy se se mnou oženil lajtnant od cikánů. Řízný mužský, mám zastání. Tak s jeho lidmi vandruju Evropou, křížem krážem... Každý den vychází slunce znova!

Příběh knihy: Knižní vazba ve 20. století

Helena Stejskalová

Knižní vazba na přelomu 19. a 20. století a v průběhu 20. století

Druhá polovina 19. století byla charakterizována stále sílící průmyslovou výrobou. Stroje, které byly pro průmyslovou vazbu vynalezeny, se dobře uplatňovaly v praxi.

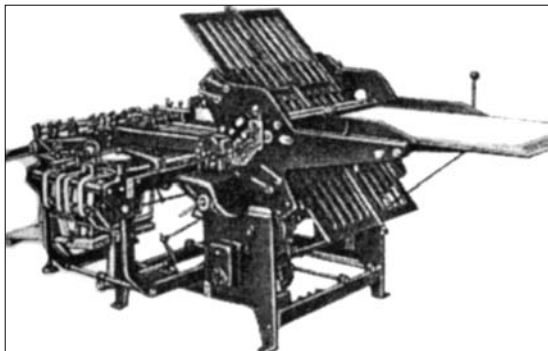
Vazby přelomu 19. a 20. století, tzv. „mluvící vazby“, často obsahovaly na knižních deskách obraz či symbol naznačující obsah knihy. Ilustrace na knižní desky navrhovali známí umělci, např. Mikoláš Aleš či Alfons Mucha. Obrázky byly lemovány různými knihařskými technikami – slepými linkami, zlacením atd. Vazby byly signovány grafickým znakem nebo jménem knihvazárny, která vazbu zhotovila. Mluvící úlohu vazby v průběhu 20. století převzal přebal, který je dnes součástí některých knih – chrání je a zároveň také propaguje. Přebal se později začal často lakovat či laminovat, opět kvůli ochraně a propagaci. Výzdoba knižních desek byla stále střídmější, obsahovala méně dekorativních prvků – např. pouze zlatou, stříbrnou či slepou ražbu. Výtvarné řešení knižních desek či obálky se stalo většinou součástí výtvarného řešení celé knihy. Protože přibývalo nejrůznějších knih, z nichž mnohé neměly charakter nakladatelské vazby, rozvíjely se další možnosti vazeb. Byly to brožury šité drátem shora (blok) či brožury sešitové – šité na stříšku. U učebnic se často uplatňovala polotuhá vazba šitá nitěmi s tenčími lepenkovými deskami přilepenými

J. Spott, vazba podle návrhu J. Fanty

plátnem na hřbet. Rozvoj podnikání a průmyslu vytvořil potřebu obchodních vazeb knih, které musely vydržet každodenní používání, dobře se otevírat (u tlustších byl vyroben pružný hřbet) a zároveň být velmi pevné. Pro průmyslově vyráběné obchodní vazby byly konstruovány i speciální stroje. Knihařské závody se na počátku 20. století často specializovaly – na výrobu alb, kalendářů atd.

Po první světové válce šel vývoj velmi rychle kupředu, do knihařských závodů začaly přicházet nové stroje. Byl to stroj na oblení knižního bloku, který představila firma Kolbus roku 1900, dále nový typ skládacího stroje pro skládání složek

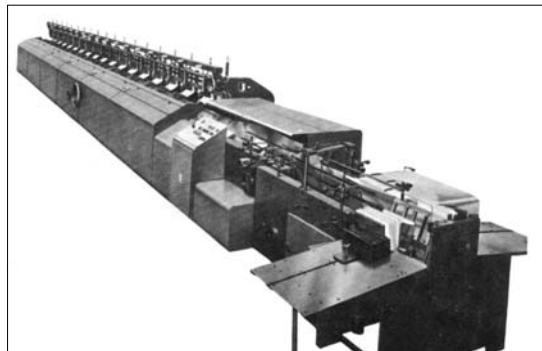

Kombinovaný skládací stroj Record firmy Brehmer

– kapsový stroj a stroj pro nalepování předsádek. Oba stroje byly uvedeny na trh v roce 1907. V roce 1913 se objevil stroj pro snášení složek firm Brehmer a Kolbus. Velký význam měl stroj na výrobu knižních desek představený roku 1920 rovněž firmami Kolbus a Brehmer. Strojové vybavení knihařských podniků záviselo na jejich velikosti, specializaci, možnostech. Tyto podniky zpracovávaly výrobu z tiskáren, pro tiskárnu práce končila vytištěním knihy.

Knihařské provozy byly stejně jako tiskárny po roce 1948 znárodněny. Podniky se slučovaly, přiřazovaly k národním podnikům a rozčleňovaly na jednotlivé závody. Tím se samozřejmě narušila silná knihařská tradice.

V průběhu let směřoval pokrok k automatickým linkám, které by umožnily kompletní zhotovení knihy. První knihařskou linku na výrobu tuhé vazby vyrobila firma Kolbus koncem 50. let. U nás byly linky Kolbus instalovány roku 1965 v n.p. Svoboda a Polygrafia. Linky byly postupem

Snášecí stroj na snášení knižních bloků z konce 70. let

času stále komplexnější – v osmdesátých letech 20. století již jde o úplnou sestavu od zaklizení knižního bloku až po nasazení přebalu a vystohování na paletu. Přibýval podíl elektroniky umožňující přednastavení linek.

Situace po roce 1989

Po roce 1989 začaly do České republiky velmi rychle pronikat novinky – tiskové a knihařské stroje a zejména počítače, které usnadnily přípravu rukopisných textů a obrazu a zlom knih. Tiskárny, knihárny a knihvazárny se postupně začaly vybavovat stroji, které do té doby byly instalovány v zemích na západ od našich hranic. Vybavení našich tiskáren a knihvazáren už je dnes zcela srovnatelné s našimi západními sousedy, kvalita tisku je stejná. Český trh je příliš malý, aby uživil všechny naše knihvazárny, proto mnohé z nich pracují na export.

Špičkou v oblasti zařízení pro výrobu vazeb jsou dnes firmy Müller Martini a Sigloch Kolbus

(firma vznikla spojením dvou známých výrobců knihařských linek), jejichž stroje jsou instalovány i v našich tiskárnách. Tyto firmy se přizpůsobily i trendu poklesu nákladů a zvyšování počtu titulů. Jejich nové linky umožňují hospodárně vyrobit i velmi malé náklady (např. 500 či 1000 kusů) a jsou velice rychle přestavitelné.

Typografická úprava knih a knižní písmo

Anglický básník a umělec William Morris na konci 19. století zavrhoval strojovou výrobu knih a snažil se o návrat ke kořenům rukodělné práce na knize. Knihy vytištěné v jeho tiskařské officíně v letech 1890 až 1898 mohou proto působit archaicky. Avšak jeho poselství je platné dodnes: usiloval o to, aby kniha byla písmem, grafickou výzdobou, ilustracemi, papírem i vazbou harmonickým uměleckým dílem. Jeho zásluhou se účast výtvarného umělce na úpravě knihy stala samozřejmým požadavkem. Morrisovy názory na knižní kulturu se rozšířily do celého světa.

Mezníkem moderní české knižní kultury se stala kniha *Pohádka máje* Viléma Mrštíka, která vyšla roku 1897 u nakladatele Jana Otta. Autorkou grafické úpravy byla Zdeňka Braunerová.

Snaha o krásnou českou knihu ve 20. století vyústila také v tvorbu moderního českého typografického písma. Předtím se u nás pouze adaptovala písma cizí. Prvním, kdo se snažil o vytvoření české knižní antikvy, byl Vojtěch Preissig, jenž se tímto úkolem zabýval již od roku 1912. V letech 1923–25 byla Preissigem vytvořena antikva odlita ve Státní tiskárně v Praze. Užitkovou antikvu také navrhli Karel Dyrnk a Preissigův žák Slavoboj Tusar. Předěl ve vývoji české knižní kultury ovšem znamenal zejména písmařské dílo Oldřicha Men-

harta, který je autorem knih *Nauka o písmu* (SPN, 1954), *Tvorba typografického písma* (SPN, 1959). Dalším významným tvůrcem je Oldřich Hlavsa (autor knih *Typografická písma latinková*, 1960, *Typographia*, 1981).

Čeští grafičtí úpravci a typografové zanechali v průběhu 20. století významné stopy své práce v oblasti typografické úpravy knih. Jako dva z mnoha příkladů uvedeme Jiřího Rathouského (Gama – edice Odeonu) či Josefa Týfu (edice Archiv nakladatelství Mladá fronta). Tato tradice pokračuje dodnes, i když zejména u náročnějších knih či knižních edic. S pracemi známých a renomovaných grafických designérů se setkáváme v soutěži „Nejkrásnější knihy roku“. Mezi tyto tvůrce patří např. Robert V. Novák, Zdeněk Ziegler, Tomáš Machek, Alan Záruba, Petr Babák, Pavel Hrach. Pro méně náročné tituly si nakladatelství obvykle navrhnou úpravu sama ve spolupráci s grafickými studiemi – vede je k tomu snaha o maximální úspory.

Tisk a vazba knih na konci 20. století

Tisk hrál vždy významnou roli ve společensko-historicko-politických souvislostech, neboť umožňuje přenášet a rozšiřovat myšlenky. V neklidném dvacátém století byla jeho úloha ještě významnější.

Na konci 20. století již rychlost tiskových i knihařských strojů dosahuje výší, které byly na jeho počátku představou z žánru sci-fi. To vše je výsledkem bouřlivého vývoje v polygrafii – vyvíjela se konstrukce strojů tiskových i knihařských, výroba tiskových forem, zkoumaly se vlastnosti materiálů – papíru, barev. Vývoj přinesl do strojů mnoho automatizačních prvků, které usnadňují úkony

Stroj na šití knižního bloku

dříve prováděné ručně, i elektronických prvků, jež upozorňují na chyby a sledují kvalitu.

Výroba knih se zrychlila – co před dvaceti lety trvalo měsíce či týdny, dnes trvá několik dní. Tato hektická doba však není pro knihu ideální. Kniha potřebuje ke svému vzniku čas. Je trvalou hodnotou a měla by jí zůstat i v budoucnosti. Příprava a výroba knihy je prací týmu – autorem počínaje a expedicí výtisku konče – kterou nelze uspěchat a podcenit, má-li být skutečně kvalitně provedena. Proto je velmi potěšitelné, že v České republice existují tiskárny a knihvazárny, které tisku a vazbě knih věnují velkou pozornost. Je to například tiskárna Trico, která je zaměřena na náročné umělecké publikace s velkým množstvím obrazového doprovodu, který s jejich autory velmi pečlivě připravuje a barevnost doladuje u stroje za osobní přítomnosti autorů.

Tiskáren, které mají zároveň úplně vybavení nejenom pro tisk, ale i pro dokončovací zpracování knih, a dokáží vyrobit knihu pod jednou střechou, u nás není mnoho, např.: PB tisk z Příbrami, CPI

*Skládací stroje od firmy Heidelberg
z provozu knihvazárny PB tisk*

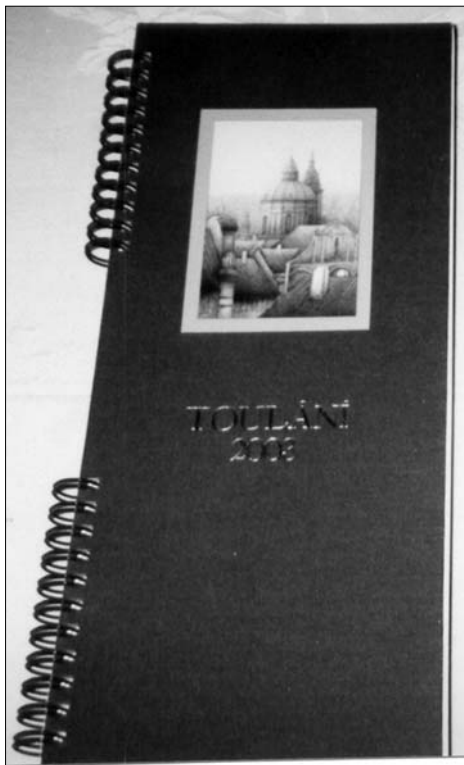
Moravia Books z Pohořelic, Tiskárny Havlíčkův Brod, Finidr, Těšínské tiskárny. Většina tiskáren u nás je schopna vyrobit vazbu V1 (sešitová měkká vazba), případně i vazbu V2 (lepená měkká vazba). Pokud vyrábí publikace v tuhé vazbě (V7 poloplátěná vazba či V8 tuhá vazba), zhotovuje je v kooperaci.

Názvosloví u knižních vazeb

Stav odborného názvosloví v oblasti knihařské výroby u nás je složitý. Platnost oborových norem byla po zrušení Generálního ředitelství polygrafického průmyslu v roce 1990 ukončena bez náhrady. Aby se však tiskařští a knihařští odborníci dohodli nejenom mezi sebou, nýbrž i se zadavateli zakázek, terminologie se stále používá. Proto krátce popíšeme jednotlivé druhy vazeb.

V1 – sešitová měkká vazba

Složky jsou skládány do sebe a do obálky a šity ve hřbetě (na stříšku) drátem nebo výjimečně nití, dále jsou ořezány po třech stranách. Vazbu

Twin wire vazba se dnes nepoužívá pouze na kalendáře

lze použít pouze pro omezený počet stran (podle plošné hmotnosti použitého papíru).

V2 – lepená měkká vazba a její varianta V2a (oblepovaná měkká vazba – obálka je dělená a oblepená papírovým či plátěným proužkem ve hřbetě).

Z na sebe snesených složek jsou frézováním odstraněny hřbetní lomy, na hřbet je naneseno lepidlo a je spojen s kartonovou obálkou. Vazba se ořízne po třech stranách.

V3 – bloková měkká vazba

Složky jsou šity drátem seshora. Vzhledem k tomu, že vazba je velmi špatně otevíratelná, nevyvrábí se.

V4 – šitá měkká vazba a její varianta ze složek šitých tavnou nití

Na sebe snesené knižní složky jsou prošity nití, obálka je z kartonu, následuje ořez po třech stranách. Při šití speciální tavnou nití umožňuje tato nit teplem na hřbetě zafixovat zakončení stehů. Stehy se při spojování do knižního bloku zajistí ještě lepidlem naneseným na hřbet a blok se spojí s obálkou a ořízne. Vazba tavnou nití je pevná, ne však tolik jako šitý knižní blok. Příliš se nepoužívá.

V5 – polotuhá vazba

Jde o vazbu významně zjednodušující výrobu vazby tuhé. Knižní blok může být šitý i lepený, knižní desky jsou lepenkové. V minulosti se používala na školní sešity, dnes se vůbec nevyvrábí.

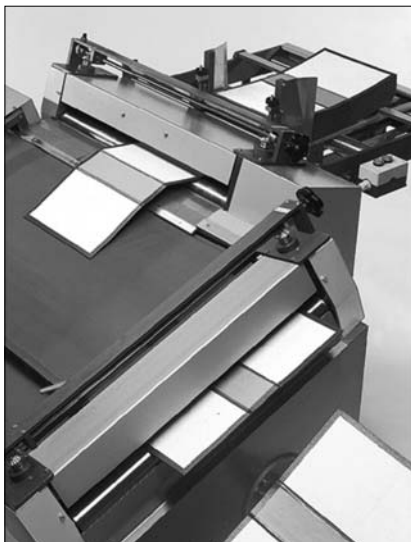
V6 – dětské skládanky, leporela (lepenkové přířezy spojené plátěným proužkem) nebo také dětské skládanky se hřbetem spojeným plátěným proužkem.

V7 – poloplátěná vazba

Složky jsou šity na gáz ve hřbetě, knižní blok je po ořezu zaklizen a zavěšen do lepenkových desek, hřbet je potažen plátnem, desky potištěným a polaminovaným papírem.

V8 – tuhá vazba

Složky jsou šity na gáz či dnes někdy pouze lepené ve hřbetě, knižní blok je po ořezu klizen a zavěšen do lepenkových knižních desek potažených celoplošně plátnem. Dnes se místo plátna často uplatňuje potištěný a polaminovaný papír. Existuje také vazba V9 do desek z plastů.

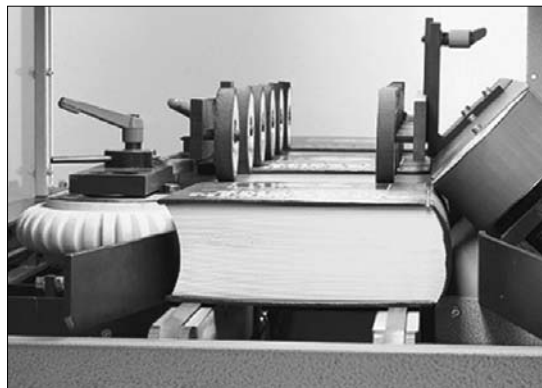
Výroba knižních desek

Zhotovení vazeb V7 a V8 je technologicky nejnáročnější.

Nové materiály a technologie ve výrobě knih

V posledních letech se objevily nové, netradiční materiály a technologie využívané při výrobě knih. Většinou nejsou využívány masově, pouze u některých titulů, avšak díky své neobvyklosti působí zajímavě a upoutají čtenáře. Příkladem je kniha „Život, štěstí, překvapení“, kterou vydalo grafické studio Najbrt. Titulní strana knižních desek je pokryta stříbrnou stírací fólií, k titulu knihy se proto musíte doslova proškrábat.

Jinou novinkou jsou obálky vazeb V2 (lepená vazba) s klopami. Dále brožury s volným hřbetem,

Oblení hřbetu

či varianty měkké lepené vazby: švýcarská brožura (knižní blok je oblepen textilním materiálem a s obálkou spojen v zadní části) nebo anglická brožura (měkká vazba doplněná přebalem). Další možností je flexovazba (lepenka na knižních deskách, které jsou vyrobeny s přesahem přes knižní blok, je nahrazena kartonem, vyrábí ji firma CPI Moravia Books Pohořelice).

Stále častěji se také využívají různé fólie, a to nejenom čiré, nýbrž i barevné průsvitné, pomocí jejich překryvání docílíme zajímavých efektů. Také spirálová či Twin wire vazba, které byly donedávna využívány zejména pro kancelářské účely či kalendáře, se nyní objevují i u standardní knižní produkce. Spirály mohou být kovové, barevné plastové, lze provést vazbu se skrytou či poloskrytou spirálou. Zmíněné typy vazeb se dobře uplatní zejména u často používaných publikací, jako jsou autoatlasy či kuchařské knihy.

Obálky měkkých vazeb či přebaly tuhých vazeb může ozvláštnit použití UV tvrzených barev či laků

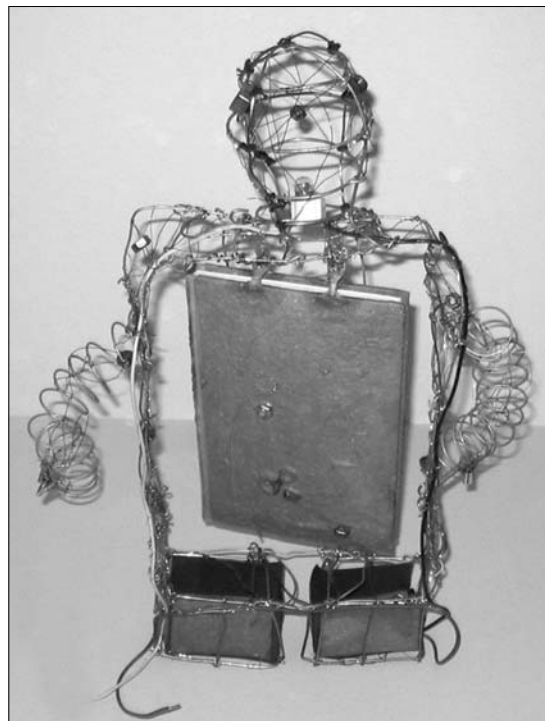

Laminovací stroj firmy Formica

– zejména efekty u parciálního lakování jsou velice působivé. Nevšedních matných a lesklých efektů lze docílit hybridními barvami (barvy složené z určitého podílu UV a klasických barev), ovšem tyto barvy se používají zejména v obalovém tisku.

Dětské knihy pro nejmenší jsou často tvarované (např. v podobě domečku, auta).

Ani papírny a papírenské velkoobchody ve své nabídce nezaostávají. K dispozici jsou nové speciální grafické papíry s velmi působivými strukturami povrchu, metalickou úpravou apod. Vzhledem k vyšší plošné hmotnosti a odlišným vlastnostem těchto papírů v porovnání s běžně používanými křídovými papíry existují určitá omezení v tisku a dokončovacím zpracování. Nevýhodou je také vyšší cena. Tyto papíry se proto v oblasti tisku knih nepoužívají, mohou však být využity na obálky či přílohy (např. grafický list jako příloha knihy).

Ukázka současné české umělecké knižní vazby, z výstavy XII. Trienále umělecké knižní vazby, Národní muzeum 2007

Možnosti, jak pomocí nových materiálů a technologií proměnit knihu v neobvyklý a působivý objekt, existují. Problém je však v tom, že většina těchto novinek zvyšuje cenu knihy. A zejména musíme připomenout, že málo českých nakladatelů má odvahu pustit se do něčeho zcela nového, stát se průkopníky. Je to zcela pochopitelné – je pro ně velmi důležité, aby vydělali a byli schopni zaplatit náklady, které do výroby publikace investovali.

Ukázka současné české umělecké knižní vazby, z výstavy XII. Trienále umělecké knižní vazby, Národní muzeum 2007

Chtějí-li nakladatelé vydat knihu co neúsporněji, zpravidla volí vazbu V2, text je tištěn černou barvou, obálka je barevná, může být laminována či lakována. Chtějí-li vydat knihu v tuhé vazbě, mohou ušetřit tím, že soustředí obrázky do obrazové přílohy, na kterou použijí křídový papír, zatímco ostatní text je tištěn pouze černou barvou na bezdřevém ofsetovém papíře.

Integrace ofsetové a digitální výroby knih

Ofsetové tiskárny se dnes vybavují digitálními tiskovými stroji. Díky tomu mohou nabídnout nová, zajímavá řešení pro výrobu knih. Existují již příklady ze zahraničí: středně vysoké náklady (cca do 5 tisíc kusů) je možné vyrábět na archových ofsetových strojích a dokončovací zpracování

probíhá na výkonných knihařských linkách. Malé náklady (např. 100 až 1000) mohou být vyráběny na černobílých digitálních tiskových strojích, obálky na digitálních strojích barevných. Dokončovací zpracování se provádí na malonákladových linkách. Dalším z možných řešení je výroba textové části na černobílém digitálním tiskovém stroji a obálky na čtyřbarvovém ofsetovém archovém stroji. Firmy již nabízejí knihařské stroje, schopné zpracovat jak tisk z digitálních strojů, tak ze strojů ofsetových. Digitální tiskové stroje umožňují online připojení zařízení pro vazbu V1 či V2. V některých strojích, jako např. Canon imageRUNNER, je dokonce lepená měkká vazba (V2) již přímo integrována včetně ořezu. Postupy výroby knih pomocí digitálního tisku umožňují nakladatelům vytisknout skutečně jenom tolik knih, kolik jich na trhu prodají, a díky tomu snížit náklady na skladování, logistiku, zkrátit dodací lhůty.

Použitá literatura:

- Dvě století litografie, NTM, 1997, Praha
- Jan Rambousek, Litografie a ofset, Nakladatelství V. Poláčka, Praha 1948
- Pravoslav Kneidl, Senefelder a litografie, Nový Hrádek s.r.o., 1997, Dobruška
- Typografové 1468–1939, Naše vojsko, 1996, Praha
- 500 let knihtisku v Brně 1486–1986, Tisk n.p., 1986, Brno
- Bohumil Dudař, Výběr z časopisu Typografia, NTM Praha, 1994, Praha
- Jan Barták, Z dějin polygrafie, Votobia, 2004, Praha
- Jindřich Král, Moderní knihařství, Knihař, 1999, Brno
- Přehled polygrafie, SPN, 1978, Praha
- Muzeum knihy ve Žďáru nad Sázavou, NM, 1990, Praha
- Vladimír Pistorius, Jak se dělá kniha, Paseka, 2003, Litomyšl
- Zdeněk Tobolka, Kniha, Orbis, 1950, Praha

Čtvero ročních období – čtvero živlů – čtvero symbolů ZEMĚ

Irena Šindlářová

Posledním ze čtyř živlů, kterým jsme v letošním roce věnovali pozornost, je Země. Je vnímána z mnoha nejruznějších hledisek – jako Země ve smyslu naší rodné „modré planety“, jako souš či pevnina, jako archetypální bytost Matka Země, Bohyně Země – Gaia a mnohé další. V dnešní době se znovu objevuje fenomén, který navazuje na dávné vnímání Země jako živé planety, a to i ve vědeckých kruzích. Britský vědec James Lovelock vyslovil hypotézu, nazvanou Gaia, podle níž je Země živou planetou, harmonickým živoucím celkem, jehož narušením vzniká nemoc a naopak respektováním rovnováhy tohoto organismu se udržuje ve zdraví.

Takto je připomínáno prastaré uctívání Matky Země, které bylo zaznamenáno prakticky u všech starých národů po celém světě. Toto univerzální ženské božstvo bylo v duchovní sféře vyjádřeno kultem Magna Mater – tedy Velké Matky. Řecký básník Hésiodos na přelomu 8. a 7. století před n. l. uvádí ve své básni Zrození bohů (Theogonia) tři podoby Velké Matky, z nichž nejstarší je Gaia (Gé, Gaea, Tella, Terra), zrozená z Chaosu, druhou bohyní je Rheia, později ztotožněná s frýžskou Velkou bohyní – matkou Kybelou (thrácká Kybebe), a třetí z nich je Déméter, hlavní uctívané božstvo v Eleusis. Všechny tyto bohyně jsou spojovány s elementem země, který vychází z principu plodnosti a životadárnosti.

Snad není od věci vzpomenout v této souvislosti jednu z nejstarších legend, popisující stvoření světa a zároveň obsahující klíč k tajným mystériím. Legenda vypráví:

„Na počátku bylo všechno zahaleno v neproniknutelné Nic. Všude byl chaos, který v témže okamžiku pohlcoval i vyvrhoval sám sebe. Nic nestálo proti ničemu, nic nebylo v ničem a existence ničeho se rodila z vlastní záhuby. A potom se zažehla Boží jiskra. Ta prosvětlnila celý nekonečný vesmír svou blahodárnou a mocnou inteligencí. Chaos dostal řád, zákony a smysl. Existence všeho začala být podmíněna dvěma protilehlými póly, mezi nimiž platila neměnná pravidla zrodu a zániku. Vznikla Země – Gaia, těžká hmota s temnými hlubinami a ta zplodila ze sebe sama Úrana – Nebe, plné jasu a záře. Nebe Zemi obklopilo a z tohoto spojení se zrodily děti Země a Nebe. Byli to obři se sto rukama, nesmírní Kyklopové, mohutní Titáni a mocné Titánovny. Otec Úranos se těchto strašlivých a silných potomků obával, proto je dal uvěznit v Tartaru v hlubinách Země. Gaia, pramáti tvorstva, se rozhodla osud svých dětí pomstít a ukula ze žhavého železa srp, pomocí něhož měl nejmladší z Titánů Kronos zbavit svého otce plodnosti a tím i nebeského panství. Kronos tak učinil, svrhl svého otce z trůnu a začal vládnout světu. Úranos však za to své syny proklel. Kronovi prorokoval zlý osud v podobě obrazu ničivého Času. Z kapek krve, které dopadly z jeho zranění

Země

na povrch Země, nechal zrodit bohyně pomsty a nenávislné Giganty, kteří později povstali proti samotným bohům. Plodivá Úranova moc potom přešla do moře. Mezitím se na Zemi objevili první lidé, kteří zde za Kronovy vlády prožívali pravý ráj. Neexistovaly nemoci, války a spory, Země dávala tomuto prvnímu lidskému pokolení bohatou úrodu. V řekách teklo mléko či božský nektar, lidé žili ve stálé blaženosti, bezstarostně a v klidu. Ale také bez práce, protože měli všeho dostatek. Netrvalo dlouho a lidé se těchto darů nabažili. Přestávali být šťastni a ztraceli smysl své existence. Proto bylo rozhodnuto, aby toto rajske pokolení zaniklo a bylo nahrazeno novým lidským pokolením, které bude samo tvořivé a bude si vážit štěstí, protože pozná i neštěstí. A bude cítit život, protože pozná i smrt.“

Vraťme se do dob pohaných kultů z hlediska nejrůznějších kultur.

Zemský element byl v mnoha podobách uctíván i u starých Slovanů. Jedním z významných bohů, úzce spojovaných se Zemí, respektive s pozemskou úrodou a plodností, byl Svantovít. Proto také jeho socha držela v ruce roh s nápojem, totožný s rohem hojnosti, a jeho svátek byl slaven po žních. Tehdy se lidé scházeli k jeho chrámu (nejslavnější byl zdokumentován v Arkoně na ostrově Rujaně na baltském pobřeží až do roku 1168) a přinášeli s sebou oběti. Stopy po kultu Svantovíta jsou zmiňovány i na Moravě. V Olomouci podle tradice proměnil svatý Metoděj původní Svantovítův chrám v chrám sv. Blažej (vítěz nad pohanstvem), který stával u bývalé Kateřinské brány. Svantovít byl také dotazován jako věštec, zvláště v otázkách budoucí úrody. O tom vypráví staré záznamy:

„Den před velkým svátkem vešel kněz Svantovítův do svatyně chrámové, do níž nesměl nikdo jiný vstoupiti, a čistě ji zelenými větvemi zametl, zatajuje v sobě dech, a když mu bylo vydechnouti, pospíchal ke dveřím, aby boha neposkvrnil dechem smrtelníkovým. Na druhý den, přede vším lidem, jenž stál shromážděn u dveří chrámových, vzal z ruky Svantovítův roh s nápojem, pohleděl, zda-li mnoho či nemnoho ubylo, a podle toho zvěstoval, bude-li na druhý rok úroda nebo neúroda. I dodával k tomu své napomenutí, kterak nakládat s darem božím. Poté vylil staré víno v oběť k nohám modly a naplnil prázdný roh vínem novým...“ Prorocký věhlas arkonského boha sahá až do severských zemí, dokonce i dánský král Sveno poslal do Arkony skvostný pohár za naplněné věštbý. Svantovít byl tak proslulý, že ho kronikáři nazývali *deus deorum* – bůh bohů.

Mezi další slovanská božstva, související se zemským živlem, patřila božstva Jarní – Vesnik, Jaril, Jurja, Vesna, božstvo léta Živa a božstva plodivé síly a dobytka – Tur, Veles, Stado a Henil.

Ve starém Egyptě byl uznáván bůh Země, zvaný Geb. Jedna z egyptských bájí vypráví o jeho zrození takto:

„Nejdříve byla tma a pravodstvo, jehož vlny se převalovaly bez účelu. V té době žil pouze bůh tohoto pravodstva Nóvev. Po čase se z vod vynořil zářící bůh Re v podobě skarabea. Před jeho jasem ustoupila tma, ale nebylo nikoho, komu by vládl. Proto vytvořil ze svých slin boha vzduchu Šu – Šova a bohyni vlhkosti Fernet. Těm se narodily děti – bůh Země Geb a bohyně nebe Nút. Tím se rozdělil svět na nebe a zemi a mezi ně vstoupil vzduch a oddělil je.“

Původně byl však bůh Geb považován za samotného praboha, který zplodil s bohyní Nút boha slunce Rea a potom i ostatní bohy. Nejznámější svatyni měl v Onu, kde byl uctíván jako jeden z členů „Devatera bohů“ a zároveň jako první pozemský vládce, bájný předek všech budoucích panovníků. Byl zobrazován v lidské podobě s královskou korunou na hlavě, někdy však měl místo ní na hlavě husu, která byla hieroglyfickým znakem jeho jména. Byl pokládán za personifikaci země, nositele rostlin, které bují na jeho zádech. Jeho podoba je známá převážně z reliéfů, nástěnných maleb a kreseb na papyrech, zachovalo se však i několik drobných bronzových sošek z pozdější doby. Řekové tohoto boha ztotožnili se svým Kronem (tedy nikoliv, jak by mohlo logicky vyplývat, s bohyní země Gaiou) a nazývali ho také Kéb.

Keltové navazovali spojení s mocnostmi země na kultovních místech, která nazývali „nemeton“, což vychází z termínu *nemed* = svatý. Obřadům, v nichž probíhaly rituály k počtě zemských elementů, sloužily tzv. kultovní šachty a čtyřúhelníkové šance. Toto uctívání zemského živlu vyústilo v kult mateřské bohyně Matky Země. Zřejmě nejstarší podobou této bohyně je Epona, která má dvě základní – zcela protichůdné – podoby. V jedné variantě legend se vyskytuje jako světlá, krásná žena, jedoucí na bílém koni plodnou zemí a ve druhé jako tmavá žena na černém oři, jedoucí pustou krajinou. Toto zpodobnění bylo personifikací duality tohoto světa – země, jako podmínky pro zrod i zánik života. Epona byla také jediným božstvem, které převzali i Římané, u nichž se stala ochránkyní koní a stájí. Na území římské říše bylo nalezeno přes 300 votivních nápisů a obrazů této bohyně. Už samotný název

Epona vychází z galského *epo* (kůň), koncové *-ona* svědčí o božství.

Další z mnohých bohyní, které ztělesňovaly princip Velké mateřské bohyně, byla keltská Brigit, jejímž základním atributem byl ohnivý šíp, kterým léčila i trestala. Její božský oheň byl téhož kosmického původu jako Slunce a byl znázorňován slunečním křížem – svastikou.

Z antického období jsou doloženy mnohé oslavy, pořádané v souvislosti s uctíváním kultu zemských božstev. V měsíci dubnu, jehož latinský název *aprilis mensis* vychází ze slovesa *aperire* = otevírat ve smyslu „měsíc rozvíjející se přírody, protože jaro vše otevírá“, se konaly slavnosti zvané Megalésie. Tyto byly pořádány k počtě bohyně Kybely, Veliké matky bohů. Ve Frygii, kde vznikl její kult, byla uctívána v podobě černého kamene, patrně meteoritu, který byl potom za 2. punské války převezen do Říma. Slavnosti Megalésie byly zavedeny roku 191 před n.l., v tyto dny byly provozovány hry v cirku a divadelní představení. Ulicemi procházely průvody vykleštěných kněží bohyně Kybely, kteří byli oblečeni do nachových hávů. Tloukli do bubínků a cimbálů a pískali na frýžskou flétnu. Za dob císařských se Megalésie zvrhly v prostopášnou a lascivní podívanou. Na počest bohyním země, úrody a plodnosti probíhaly v antickém světě i další slavnosti, jako např. Cereálie, tedy obřadné vysévání obilí k počtě bohyně Ceres, Parilie, původně Palilie – svátek Paly, bohyně pastvin, Vinallia urbana – k počtě Libera, boha úrodnosti a mnohé další. Významnou antickou bohyní byla Démétér (římská Ceres), Matka Země, bohyně plodnosti, kterou umělci zobrazují jako zralou ženu s věncem klasů ve vlasech a se snopem v ruce. Byla uctívána především v Eleu-

sis, zasvěcovacím středisku na západním okraji Athén. Zasvěcovací rituály bohyně Déméter patřily k nejzásadnějším antickým mystériím, která zasvěcencům odhalila nejen principy zemědělství, obdělávání půdy a podmínky plodnosti, ale vyvolení byli při nich seznámeni i s tajemstvím života a smrti. Původní počátky kultu této bohyně jsou kladeny na minojskou Krétu.

Zemský element je také zastoupen mnohými mýtickými a pohádkovými tvory, které reprezentují nejrůznější duchové skal, kamenů a hor, obří, trpaslíci, horské víly a další. Zvláště hory a kameny byly u našich předků ve veliké úctě a byly chápány jako přibytky elementárních bytostí země, což potvrzují svým písemným svědectvím i nejstarší prameny – např. Kosmova kronika, Homiliář opatovický a jiné. Další svědectví starých kultů kamenů předkládají nálezy obětních kamenů s vyhloubeninami, které se nacházejí po celém území Evropy, a je prokázáno, že byly rituálně využívány od pravěku až téměř po současnost. Etnografové zaznamenali, že např. v Bělorusku až do počátku 20. století byly na tyto posvátné kameny kladeny oběti – různé pokrmy a květiny, a že dešťová voda, která se v prohlubíně zachytila, byla považována za léčivou. Při těchto obřadech byly vyzvány bytosti živlu země, aby jejich přízeň zaručila plodnost, úrodu a dostatek fyzických sil. Elementární bytosti byly a snad dosud jsou chápány jako určitá forma vědomí přírody a zároveň jako prostředek k uvědomění si toho, že Země je živou planetou, která má své projevy na fyzické, vitální, psychické i duchovní úrovni.

Letošní cyklus o živlech končí. Samozřejmě zdaleka nebylo možné se věnovat všem souvislos-

tem, které toto bohaté téma nabízí. Snad mnohým čtenářům poskytlo toto povídání alespoň důvod k úvahám o mocných bezčasových silách, proti nimž je délka jednoho lidského života pouhým zábleskem v nekonečném plameni Vesmíru.

Důležitost všech čtyř elementů je dána tím, že podmiňují veškerou existenci na naší planetě, jejíž zákonitosti můžeme pochopit jen tehdy, když porozumíme zákonitostem živlů. Řecký filosof Empedoklés z Akragantu (cca 493–433 př. n. l.) vyslovil představu, že základem světa jsou čtyři základní živly a že všechno vzniká, trvá i zaniká jejich působením. Veškeré dávné civilizace pokládaly praživly ohně, vody, vzduchu a země za posvátné zdroje všech věcí a přisuzovali jim nadlidskou moc. Naši předkové věděli, že pro působení a projevy živlů neplatí žádné hranice vymezené lidským rozumem, protože jejich existence je smyslovým projevem božství. Lidé dnešní civilizace, naivně vyzbrojeni racionálním vnímáním světa, se snaží vymýtit ze svého vědomí duchovní rozměr živelných elementů, snaží se o jejich ovládnutí a mnohdy si neuvědomují, že živly mohou být mnohem nebezpečnější v okovech než bez nich. Současný postoj vyplývá především z toho, že Země je chápána jako něco neživého. Vztah dnešního člověka k silám přírody je dán ztrátou schopnosti vnímat jemné energetické impulzy Génia loci a také odkloněním se od potřebného respektu k vesmírné inteligenci. Možná by bylo dobré si přiznat, že existuje paměť, společná všem formám života na této planetě, v níž jsou zaznamenány všechny příběhy, které se kdy na světě odehrály. I ty, v nichž jsme někdy zapomněli poslouchat Vítr, zpívat Vodě, rozumět Ohni a chránit Zemi.

O životě pohádkových postav

Irena Šindlářová

Pohádky jsou rozšířeny od nejstarších dob po celém světě a je pozoruhodné, že navzdory různým lokálním názvům, specifickým podobám popisovaných bytostí i časovému zařazení mají mnohé společné motivy a dějové osnovy. Jejich původ a pramen je mnohdy těžko až nemožno identifikovat, ale důkazy o jejich existenci jsou velmi staré. Někteří badatelé předpokládají, že určitá opakuující se témata sahají až do doby 25 000 let před Kristem. O výchovném principu pohádek píše i Platón, který uvádí, že matky tehdejších dětem vyprávěly symbolické příběhy, zvané „mythoi“. V pozdní antice se objevuje ve spise Zlatý osel autora Apuleia ze 2. století pohádka s názvem Amor a Psyche, která je svým námětem identická s dodnes známým příběhem O kráse a zvířeti. Klasické pohádky o dvou bratřích mají své kořeny už ve starém Egyptě, kde na papyrech a stélách byly objeveny pohádkové příběhy, v jednom z nich vystupují bratři Anup a Bata. A takových příkladů a souvislostí lze nalézt mnohem více. V 19. století započal, především vlivem sběratelské činnosti bratří Grimmů, i vědecký zájem o původ, rozšíření a význam pohádkové tematiky. Jistí badatelé vyslovili hypotézu, že původ evropských pohádek je v Indii, jiní předpokládali, že pohádky jsou babylonského původu, rozšířily se nejprve po Asii a odtud do Evropy. Další zase mínili, že jednotlivé pohádky mají své kořeny v různých zemích a při svém rozšíření jsou pouze modifikovány s ohledem na národní tradice a kulturu. Nicméně vědecká bádání či psychologické analýzy se svými

archetypy nejsou sice marná a zanedbatelná, ale nejdůležitější a nejvýznamnější je skutečnost, že pohádky přetrvaly ve svých původních poselstvích a duchovních pravdách přes veškeré civilizační proměny lidstva až dodnes a nadále tvoří důstojný protipól pragmatickému světu, z něhož má každý z nás více či méně potřebu někdy uniknout.

Zastavme se alespoň u několika představitelů pohádkové říše, kteří se vyskytují v různých variantách po celé Evropě.

Vodník

Vraťme se do starých pohanských časů, kdy veškeré vodstvo bylo oživeno mýtickými bytostmi, nad nimiž vládlo vodní božstvo, představované v našich krajích pod jménem Vodník, u Rusů Vodjanik nebo Děduška vodjanoj, v Lužici Wódny muž či Nykus, Polabané mu říkali Vodha, Vodan nebo Voden bog. Z jižních slovanských národů měli svého vodníka pouze Slovinci pod názvem Vodeni, Muk a Gestrin, v chorvatském, srbském a bulharském folklóru postava vodníka chybí, zde znali pouze mořské lidi – tedy morskí ljudi.

Vodník byl známým božstvem s velikou mocí ve své říši, kde v hlubinách řek, potoků a jezer byl králem a měl svá sídla, dvory a křišťálové paláce. V zimě odpočíval ve svém podzemním království, jakoby uspán a bezmocný. Teprve s jarem se probouzel k životu, lámal ledy, trhal hráze a působil povodně. Ohrožoval také životy plavců, a proto také rybářů, aby jim zachoval přízeň, jako oběť mu házeli do vody máslo. Mlynáři z obavy, aby

jim netrhal hráze, obětovali vodníkovi černou svini nebo koňskou hlavu, pomazanou medem. Je zajímavé, že tento původně ukrajinský zvyk byl doložen archeologickými nálezy koňských lebek i v jiných zemích – také v Čechách.

Ve vnější vodníkově podobě se projevují kraje rozdíly. V Rusku je popisován jako holohlavý stařec s nafouklým břichem a tvářemi, s vysokou síťovou čepicí, opaskem z vodní trávy a husíma nohama, slovinský vodník se podobal myslivci, měl velké kníry a náš známý český vodník, existující již v 16. století jako maskara, měl zelené punčochy a žlutý kabát, zelené oči i vlasy. V lidovém podání však mívával rozličné podoby, červený nebo zelený kabátek s velkými šosy, kdy z jednoho kapala voda, nosil klobouk zdobený velkou kyticí, měl však i mnohé další varianty.

Toto vodní božstvo stále přežívá v mnoha námětech pohádek, kde se také vypráví o jeho schopnosti zadržovat utonulé lidské duše na cestě do nebe. Vodník je pod hladinou drží v hrníčkách pod pokličkou, a když se sám rozhodne je vypustit, odkryje poklici a duše se vynoří na hladinu v podobě bubliny. Proto bývalo zvykem, že pozůstalí po utonulých chodívali na ono tragické místo, kde pozorovali hladinu vody, a když se na ní objevila bublina, zapálili svíci za vysvobozenou duši.

Víla

Dalším vybraným zástupcem pohádkového světa je víla. Ta je v bájesloví považována za nižší božstvo a také za prostřednici mezi mocí Nejvyššího a člověkem. V prvé řadě je bohyní počasí a ochránkyně lidí. Patří k božstvům, o nichž jsou zmínky už v nejstarších písemnostech, kde jsou uváděny jako především vodní božstvo, přestože některé typy patří i jiným živlům – jako např. Větrnice, které působí větry a bouře, nebo Oblačnice, sídlící v oblacích a jiné. Vodní bytosti, které jsou častým námětem pohádek, přebývají v pramenech, studánkách, řekách a jezerech, ale také v mořích

a jsou po celém světě známy pod různými názvy. V antice jako nymfy a néreidy, u Germánů nixy a undiny, Keltové je označovali jako divy a divony, Slované víly, samovily, rusalky a žínky.

Obecně jsou víly popisovány jako krásné, věčně mladé ženy s bílými a lehounkými těly, bohatými rozpuštěnými vlasy, v nichž spočívá jejich síla a moc. Jsou oděny do jemných průsvitných šatů, tenkých jako pavučina. Někdy se jim připisují i křídla, často pozlacená a sotva viditelná. Jejich krása působí na člověka zvláštní mocí, vzbuzuje touhu a snění. Podle bájesloví se rodí z duhy nebo ranní rosy.

Původně byly víly dobrými bytostmi, které byly člověku nakloněny. Bylo to v dobách, kdy lidé ctili zákony, zachovávali obyčej a konali jen dobro. Tenkrát naučily víly člověka orat, sít, kosit trávu, hlídat stáda a také vítat živé a pochovávat mrtvé. Ale když, jak vypráví stará legenda, pastýři odhodili šalmaje a písně a začali práskat bičem a klít, když se lidé zvrhli a začali mezi sebou bojovat, některé víly utekly a ty, co zůstaly, začaly člověka i trestat.

Víly jsou především umělkyněmi ve zpěvu a tanci, za jasných nocí se koupají ve svitu Luny a tančí na paloučcích. Na těchto místech bývá zelenější a vyšší tráva, rostou na nich houby a jahody. Už staří Slované měli tato místa ve velké úctě, nikdy na nich nekáceli stromy a nežnili trávu. Všechny víly rády předou na zlaté vřeteně, sbírají byliny a vyznají se v léčitelském umění. Mohou také pomocí čarovné byliny vrátit mrtvému život. Děti, které víly porodí a podvrhnou pozemským ženám, se liší od ostatních velkou moudrostí. Proto se o moudrých lidech říká, že je zrodily víly.

Obr

Mnohé mytologické výklady předpokládají, že to byli právě obři, kteří jako první po stvoření světa vyšli z Chaosu a osídlili tuto zemi. Tyto mohutné bytosti s těžkopádným zjevem i vystupováním a většinou prostoduché byly zároveň jakousi personifikací přírodních sil a přírodních útvarů. Mnohé hory byly považovány za zkamenělé obry, mnohá údolí vznikla z obřích šlápot a řeky byly řečištěm slz obřích žen. Tradičně jsou obři obdarušení dětskou myslí a naivní prostotou, ale jsou výjimky – např. u vládců hor, jakými jsou v našich zemích Krakonoš a Praděd, kteří spadají do kategorie obrů nadaných moudrostí a vědomostí.

Obecně byli ale obři zapsáni v lidském povědomí jako lidem i bohům nepřátelské bytosti, což je potvrzeno už v antických bájích v popisu obřích Titánů, Gigantů a Kyklopů.

Obři sídlí v jeskyních, v nitru hor, ve skalách, na dnech obrovských jezer nebo v podzemí země. I u nás na Moravě jsou uváděna místa, kde žili obři – např. hrad Edelštejn u Zlatých Hor, Mlžný kopec u Budišova, hrad Rabštejn a mnohé další.

Trpaslíci

Trpaslíci, skřítkové, permoníci, elfové jsou prostě malé bytosti, vyskytující se nejen v pohádkových vyprávěních, ale i v esoterním a alchymistickém učení jako gnómové – představitelé zemského elementu. V bájesloví se tyto malé bytosti prezentují i jako domácí bužci pod názvy šotek, skřítek hospodářček a podle římské tradice také jako domestici nebo penati. Český kronikář Dalimil je uvádí jako Diedky, ostatně v Rusku je běžný Děduška domovoj a v Polsku dziad. O českém domácím šotkovi se zmiňují i díla J. Husa a J. A.

Komenského. Šotek mívá podobu chlapce s pazourky na ruku i nohou, jinde je popisován jako malý stařeček s bílým vousem, oděný do červené košilky s modrým pásem. Podob tohoto ochránce domu je mnoho, mají společné jen to, že všichni jsou tak malíncí, aby mohli mezi lidmi nepozorovaně žít.

Typická barva těchto malých bytostí je červená a pověstná je také jejich čepička neviditelnosti, v ruských pohádkách šapka něvidimka, z Nibelungů německá Tarnkappe. Jistý druh trpaslíků stráží poklady, jiní žijí v dolech v podobě bradatých mužíčků, zjevujících se horníkům ve štolách. Němci jim říkají Bergmännchen – důlní mužíček, z čehož vzniklo české permoník a permon.

Bájně bytosti žijí především v pohádkách a pověstech. Ty zase patří neodmyslitelně k historii každého místa, přičemž vycházejí ze smyšlených i skutečných osudů někdejších obyvatel. Je velice zajímavé osobně konfrontovat písemné záznamy o příbězích, vzniklých v konkrétní lokalitě, s atmosférou onoho místa, se samotným géniem loci. Takovou příležitost mi poskytl Český rozhlas v Olomouci při natáčení pořadů, mapujících jednotlivé lokality Moravy a Slezska. Potvrdilo se mi, že i ve viditelné tváři jednotlivých oblastí jsou patrné stopy příběhů, které se v nich odehrávaly bez ohledu na to, jestli v reálu nebo v lidské fantazii. Jako kdyby skryté postavy z pohádkových a legendárních světů určovaly podmínky pro vnější podobu a projevy krajiny nebo naopak.

Beskydy

Kopce jakoby vyhlazené měkkou laskavou dlaní, lidé nosící v srdcích lásku ke svým domovům po předcích. Krajina plná pokladů, protančená

vílymi – Húkalkami, prosmátá žertovnými skřítky a šibalskými vodníky. Jistěže i pokoušená všelijakými čerty, ale ti zde většinou neublíží. A co proslulí zbojníci? Přesto, že jejich dobrodružný život končil mnohdy nevesele, jsou tito valašští hrdinové dodnes symbolem hrdosti kraje, v němž byl kdysi dávno uctíván Radegast. Ostatně Valaši si dodnes vypráví o tzv. božcích na rožnovských pasekách, kteří všechno vědí a vyznají se v léčitelském umění. Tito božci zdědili své jméno po Radegastových kněžích, kteří se právě takto nazývali.

Jeseníky

Kopce jakoby vyřezané přísným dlátem. Lidé nosící ve svých srdcích naději a víru, že jejich láska ke zdejšimu domovu přetrvá v jejich potomcích. Ozvěna hlasu jesenické krajiny vypráví většinou o různých zjeveních, věčně bloudících duších, strašidelných usedlostech a čarodějnicích. Jen místy prozáří tento kraj dobromyslný skřítek, přející duch či laskavá víla. Jen velmi ojediněle se tu můžeme setkat s hloupě milým čertem, komickým šotkem či zamilovaným vodníkem. Těžká práce v dolech a lesích i roboty na málo úrodných polích nebyly jistě tou nejlepší půdou pro vznik veselých vyprávění. Mnoho místních pohádek vypráví o Pradědovi, vládci zdejší krajiny, který trestá ty, kdo ničí nádhernou jesenickou přírodu.

Haná

Hanácká rovina vznikla tam, kde se rozestoupily hory, které tím chtěly vzdát úctu této zemi. Nikde snad není soustředěno tolik vodníků, kterým se zde říká hasrmani. Vodní mlýny, zvané klapáče, bývaly skoro v každé vesnici, a tak mnohý bodrý mlynář tu měl svého přítele s kapajícím

šosem. Hastrmani žili prakticky u každého mlýna, rybníka, potoka a řeky, zdejší lidé je důvěrně znali a dokonce s nimi navazovali i přátelství. Hastrmani měli svá jména, jako např. Peřeňák od řeky Moravy, Břehola z Nákla, Froliš ze Žerotína, Kapička ze Šumvaldu aj.

Další bytosti, které zde hojně zastupovaly pohádkový světa, byly klekánice – místně zvané Mátonohy či Mátohy, polednice a divé ženy. Hanáckou rovinou se často proháněla i Meluzína a ohniví muži. A nelze nezpomenout legendárního krále Ječmínka, který se podle legendy objeví vždy tehdy, když Moravu čekají zlé časy.

Ve chvílích, kdy slunce opouštělo krajinu, aby se podívalo na druhý konec světa, a přicházející noc si ještě neoblékla temný plášť posetý hvězdami, se scházeli v zšedělé místnosti lidé a vypravovali si příběhy, které jim dávaly zapomenout na tíhu všedního života a unášely starosti na perutích fantazie do světa pohádek, bájí a legend. Tyto čarovné chvíle zaslouženého odpočinku po celodenní těžké práci byly zároveň bohatým pramenem poznávání netušených souvislostí mezi světem skutečna a nadpřirozena. V takzvané černé hodině, v těchto klidných a idylických okamžicích, na které už ve shonu praktického a přetechnizovaného života dnešní doby jaksi nezbývá čas, bývalo lidským duším umožněno více nahlížet pod povrch věcí a nalézat tam kořeny moudrosti, pokory i bázně. Touha po nepoznaném, tajemném a neobyčejném však úplně ze života dnešního člověka nevymizela. Proto báje i pohádky přežívají a ožívují svým dechem minulost a vyplňují prázdná místa lidského snění a fantazie.

Paměť krajiny. Putování po Svatém Kopečku

Ján Kadlec

„Musíte vědět, že tento kraj je svatý a učit své děti, že je svatý.“

(Seattle, indiánský náčelník, 1855)

V předvánočním čase se zkracuje den, slunce si šetří síly na svoji obnovu. Méně se chodí do polí a lesů. Je to doba adventní, čas k zamyšlení, chvilka pro zastavení. My se však přesto vydáme do krajiny: na místo, jež vyzařuje silou symbolů a které mělo v minulosti velký význam pro celou Moravu.

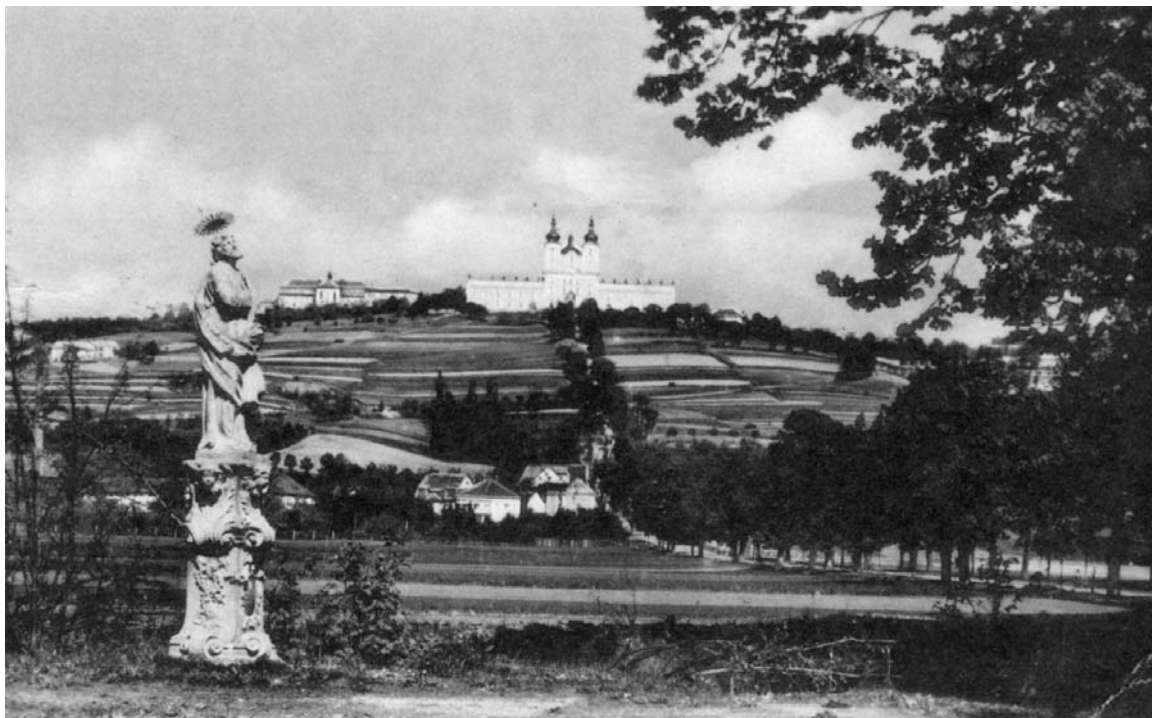
Obec Svatý Kopeček s proslulým moravským poutním místem znají poutníci, výletníci, návštěvníci ZOO i umělci. Obecní katastr má protáhlý tvar v severojižním směru a je z velké části porostlý lesem. Ves vznikla z poutní osady parcelací dvora v roce 1788 a dostala název Svatá Hora (Heiligenberg). Na obecní pečeti s rakouským orlem a monogramem MARIA je také použit název Mariendorf. Později se ustálil název Svatý Kopeček, odkazující ve zdrobnělině na výhodné umístění na kopci, který se stal po výstavbě poutního chrámu výraznou dominantou Hané. První kapli zde nechal postavit obchodník s vínem Jan Andryšek v roce 1629. Byla vysvěcena 3. dubna 1633. Kostel Navštívení Panny Marie byl při návštěvě papeže Jana Pavla II. v roce 1995 povýšen na Basiliku minor. Je to dominanta zdaleka viditelná. Premonstráti, jimž patřil klášter Hradisko i poutní kostel, propojili obě místa lipovou alejí, která spolu s kostelem vytvářela při pohledu od města velký kříž v krajině. Ten se zjevoval poutníkům přicházejícím od města

a můžeme jej ještě vidět na staré pohlednici z roku 1937. Komponovaná barokní krajina, navržená architekty Domenicem Martinellim a Giovannim Pietrem Tencallou, byla svědkem slavných poutí za účasti statisíců věřících z celé Moravy.

Chceme-li poznat drobné památky Svatého Kopečka, nemůžeme se vyhnout výzdobě poutního chrámu. Nemůžeme zde popisovat podrobně nádheru vnitřní výzdoby kostela, a tak upozorňuji aspoň na zázračný Milostný obraz Panny Marie umístěný na oltáři. Uctíváný obraz je vyroben z opuky a v roce 1732 byl za velké slávy korunován zlatou římskou korunkou. Vnější výzdoba byla nedávno renovována. Sochy z bočních křídel byly po restaurování opět umístěny nahoru na atiku (vrchol průčelí). Nad křídly rezidencí stojí sedm soch po každé straně. Zpodobňují dvanáct apoštolů a dva patrony - ochránce proti moru. Petr, Ondřej, Jan, Jakub ml., Bartoloměj, Šimon, a sv. Šebestián ze severního křídla a Filip, Jakub st., Tomáš, Matěj, Matouš, Tadeáš a sv. Roch z jižního křídla byly vytvořeni Josefem Winterhalderem starším v roce 1739.

Nad vchodem jsou nad kamennými sloupy tři postavy alegorií Božských ctností: Víry, Naděje a Lásky od sochaře Josefa Winterhaldera z roku 1731. V nikách průčelí jsou kamenné plastiky Panny Marie s Ježíškem, sv. Štěpána, sv. Augustina a sv. Norberta od sochaře Františka Zürna z roku 1680.

Před chrámem u schodiště stojí sochy sv. Cyrila a Metoděje z roku 1909 a sošky andílků-putti.

Stromořadí vedoucí ke kostelu původně mělo tvar kříže. Pohlednice z roku 1937.

Sochy Panny Marie, apoštolů, svatých a andělů se dívají do krajiny, která je odtud jako na dlani.

Půlkruhový otevřený ambit s vestavěnou kaplí Jména Panny Marie byl postaven v roce 1718. Uprostřed nádvoří bylo v roce 1753 umístěno sousoší sv. Norberta s jeho spolubratry Hugonem a Evermondem a s reliéfními obrazy ze světceva života. Nádherné sousoší vytvořili Josef a Antonín Winterhalderovi z Olomouce. V ambitu je ještě 14 dřevorezů zastavení křížové cesty z roku 1940 od řezbáře Jaroslava Kubečka a pomník obětem

válek s kamennou plastikou od Julia Pelikána z roku 1948.

Kamenný kříž před chrámem z roku 1900 nechali postavit „Ku cti a chvále Boží“ prarodiče Jiřího Wolkera Jiří a Anežka Skládalovi. Od Samotišek sem vede barokní křížová cesta. Na šesti sloupech jsou sochy Krista a Panny Marie z let 1678–89.

V parčíku vedle chrámu je mezi lípami a kaštany umístěno sousoší sv. Jana Nepomuckého od Jiřího Antonína Heinze z let 1740–1745. V šesti-

Pomník obětem světových válek.

úhelníku jsou na podstavci tři andělé znázorňující atributy sv. Jana, který stojí vysoko uprostřed.

Nedaleko odtud je malý pomníček z kamenu, věnovaný padlým z let 1914–1918. Byl postaven při příležitosti sjezdu rodáků 24. srpna 1930. Je na něm 24 jmen a po druhé světové válce byla přidána tabulka s dalšími 10 jmény obětí německé okupace. Z pomníku roste strom a vytváří zajímavou symbiózu výtvaru člověka a přírody.

Na starém hřbitově stojí na místě společného hrobu 121 obětí požáru kaple sv. Barbory, patronky mučedníků, z roku 1718. Neopatrností čeledína došlo 28. září 1705 ke vznícení slámy v poutním hostinci, kde bylo ubytováno okolo 500 poutníků. Při velkém požáru a panice bylo zraněno mnoho lidí a pro 121 z nich se tento den stal osudným. Uprostřed hřbitova stojí vysoký kamenný kříž z roku 1768. Na hřbitově byli kromě místních

pohřbívání i chudí poutníci. Pod ukřížovaným Kristem a kalichem s hrozny a klasy je na podstavci reliéf Panny Marie Bolestné. Vedle starého hřbitova je oddělená novější část, která je také ozdobena kamenným křížem z roku 1879, vybudovaným nákladem kolatury Svatokopecké. Pod bílým reliéfem Panny Marie je nápis „*Kdo mne ctí, i já ho cítí budu*“.

U vjezdu do obce je po pravé straně postaven vysoký dřevěný kříž s ukřížovaným Kristem. V Radíkovské ulici je na domě č. 6 ještě zachován zasklený svatý obrázek Panny Marie Svatokopecké.

Na domě, kde žil básník Jiří Wolker, je bronzová busta a pamětní deska od sochaře Karla Lenharta, umístěná v roce 1935. Další pamětní deska je na rodném domě sochaře Zdeňka Kozáka v ulici Stanislava Menšíka. V předzahrádce domu jsou umístěny dvě jeho sochy.

Nedaleko křížovatky je u silnice k Lošovu vlevo pomník Jindřichu Lenhartovi, který zde tiše skončil 14. listopadu 1955. Kámen s malířskou paletou, zelenou ratolestí a dlaní se třemi hřibky zde umístil jeho syn malíř Lenhart, nápis říká, že „*zde zemřel malíř, jenž miloval tento kraj*“.

Z úbočí kopce před poutním chrámem můžeme zažít nevšední pohledy do hanácké roviny i na hory vzdálené na obzoru. Při hledání pramenů a zázračných studánek jsem však narazil jen na špinavé stoky, které odtud stékají do všech stran. Je to vada na kráse a slávě slavného místa, které v roce 1995 navštívil papež, aby se zde setkal s mládeží a obnovil zlatou korunu na hlavě Panny Marie. Zázračný obraz, který pomohl k uzdravení mnoha lidí v minulosti, je zde, aby nám pomohl při hledání rovnováhy v sobě a harmonie v krajině.

Kosmický paradox a relativnost lidství

Helena Veličková

Čínská civilizace se zcela vymyká evropské tradiční zkušenosti. Dá se říci, že je jejím protipólem. Už to, že si udržela nepřerušenu kontinuitu na rozdíl od všech ostatních starověkých civilizací, které zanikly, ji činí pro nás poněkud nepochopitelnou. Zprávy, které dostáváme o její politice a kultuře, jsou často zneklidňující, a to i vzhledem k tomu, že Čína představuje velikou část lidstva a lidské civilizace. Budí neustále zvědavost, evokuje představivost o svém budoucím vlivu na Evropu a svět („žluté nebezpečí“), láká ke studiu a ovlivňování – počínaje křesťanskými misionáři v 17. století přes osvícenské filozofy a nadšence pro maoinismus až po dnešní obchodníky.

Čínská civilizace bývá označována za civilizaci knižní. Psané slovo, soustava znaků a ti, kdo vynikali v umění psát, se v Číně těšili mimořádné úctě. Většina z nás také zná Čínu spíš prostřednictvím knih než z živé zkušenosti. Kniha **Anne Cheng Dějiny čínského myšlení** (Praha, DharmaGaia 2006) je mimořádně zdařilým a čtenářsky poutavým pokusem odpovědět na otázku, co zásadního může čínská duchovní tradice říci nám, obyvatelům moderního Západu. Mnozí horují pro „východní moudrost“, originální přístup k hodnotám, jako je lidské zdraví a léčení nemocí, harmonický životní styl, tělesný a duševní rozvoj jedince. Leckoho provokuje čínský postoj k otázkám moci, státnosti, ideologiím a náboženství. Tradice, která trvá nepřetržitě už čtyři tisíce let, však po nedávném

století zmatků a zběsilosti dospívá k obratu ve svých dějinách a klade si otázku, je-li ještě životaschopná.

Kniha Dějiny čínského myšlení se snaží odpovědět na tuto otázku. Přináší však i něco víc: autorka, přednášející čínskou filozofii ve Francii, proniká v jednotlivých kapitolách k takovým tématům, která vystihují samotnou podstatu lidského bytí a nabízejí srovnání i vzájemné podněty, které si čínské myšlení může předávat s evropským. V tom, jak originálně k nim přistupovali čínští myslitelé, vlastně nám Evropanům umožňuje uvědomit si na pozadí čínské odlišnosti svou vlastní identitu. Díky takovému ostrému kontrastu západního a východního myšlenkového světa začínáme chápat, jaká část naší civilizace stojí na principech univerzálního lidství a jaká část jen odráží pouhé indoevropské zvláštnosti.

Lidskost je snad nejzásadnějším tématem, kterým se zabývali myslitelé i státníci přinejmenším ve staletích, kdy se formovaly základy čínského myšlení (2. tisíciletí až 5. stol. př. n. l.), ale i později. Klasikem učení o lidskosti (*žen*) je Konfucius. Staví ji jako hodnotu velmi vysoko, tak vysoko, že ji prakticky nikomu nepřiznává, leda snad mytickým světcům dávných časů. A přesto tvrdí, že je člověku velice blízká: „*Je lidskost (žen) opravdu tak daleko? Kdybychom opravdu toužili po lidskosti, shledali bychom, že je právě vedle nás.*“ (s. 58)

Většina čínských myslitelů starověku i středověku se shoduje v tom, že člověk se dosud příliš nestal člověkem, v podstatě je stále téměř na úrovni zvířat, od nichž se liší jen velmi málo. Jeho hlavním úkolem v přírodě je teprve o lidskost usilovat. Lidskost přitom není žádný ustrnulý ideál dokonalosti, jemuž by se člověk měl přizpůsobovat nebo který je třeba uskutečnit, spíše jde o pól, k němuž je třeba donekonečna směřovat, neboť toto je vnitřní nutností každé bytosti, zrozené v podobě člověka, a vyplývá to z niterného řádu věcí. Hranice mezi zvířecostí a lidskostí je velmi tenká a téměř nezatelná. Přesněji řečeno, ti, kdo tuto hranici rozeznávají a aspoň občas se jí dotýkají, zaslouží označení „mudrc“, „osvícený“ nebo „světec“. Svatost je tedy chápána navýsost lidsky, ba téměř pozemsky: Je-li základním přirozeným životním prostorem pro člověka jakási střední rovina mezi Nebem a Zemí, pak svatost je vlastně dokonalá shoda mezi člověkem a Nebem-Zemí, jiným slovem jeho „opravdovost“. Stojí za zmínku, že představa C. G. Junga o „úplném bytostném Já“, tedy představa lidské individuality vzniklé přirozeně, postupným optimálním rozvojem všech fyzických a psychických složek, které jí byly při narození dány do vínku, má s představou čínského světce, tedy s tímto zosobněním lidskosti, velmi mnoho společného. Jungovo „úplné bytostné Já“, tedy optimálně rozvinutá lidská bytost, má možnost uplatnit svoji svobodnou vůli v míře, o které většina lidí jen sní. Je to však podmíněno důkladným poznáním sebe a pochopením principů Řádu, v němž lidská bytost žije. Podobně uvažovali čínští filozofové: „*Světec pouhou svou lidskostí dokáže rozšířit Cestu.*“ (s. 430, jde o výrok z Tao-te-ťingu, kde Cesta neboli Tao je přirozený způsob existen-

ce, pohybu a proměn Universa). Svobodná vůle člověka, žijícího v souladu s Nebem-Zemí, tedy „opravdově“, činí ze života mnohotvárný tvůrčí akt, obohacující ve svém důsledku veškerenstvo.

Být člověkem znamená především učit se. Každá bytost pochází podle čínské filozofické tradice z téhož jednotného zdroje, je tedy projevem prvotní energie zvané čchi, která je převážně pozitivní. Čchi se neustále obnovuje a zdroj plodí novou samovolně donekonečna – to je veskrze pozitivní princip, v něm je dobro, život a lidskost (*žen*). Následkem četných proměn vzniká však i čchi negativní, tedy „špatná“, a úkolem člověka je nepolevovat v učení a směřování k lidskosti navzdory této „špatné“ čchi. Poleví-li v učení, stane se loutkou Nebe a Země, které nemají nic lidského. „*Není ve světě principu, který by, když je u zdroje, nebyl lidský. Dokud se radost a hněv, smutek a veselí nerozvinou, nikdy nejsou špatné; ani rozvinuté nemohou nikdy být špatné, ať se děje, co se děje, dokud zůstanou vyvážené. Pokaždé, když je řeč o dobrém a zlém, dobré vždy předchází zlému.*“ (Čcheng I, s. 461) – Nepřipomíná uvedený výrok Čchenga I myšlenky J. J. Rousseaua, celý život přesvědčeného o tom, že člověk je od přírody dobrý, a teprve styk s negativními projevy okolního světa jej deformuje ke zlému? A podobnou analogii, tentokrát zcela současnou, nalezneme u Lu Siang-šana, který vidí cestu (*tao*) člověka v jednotě srdce/mysl. Žije-li člověk v jednotě srdce/mysli, tedy v souladu cítění s myšlením, jeho přirozenost je víceméně „dobrá“. Moderní slogany o IQ a EQ, čili o souladu intelektu s tzv. „emotional intelligence“, jsou vlastně poněkud pozdním objevem oné čínské myšlenky z 12. století.

Samozřejmě mluví-li se o lidskosti, velkým tématem se stává morálka spolu s jedinečnou

Kdesi prý rostou do nebe...

schopností člověka rozlišit dobro a zlo. „*Nechají-li se někteří lidé zaslepit vnějšími věcmi natolik, že jednají proti principu a přestupují smysl pro morálku, je to jednoduše proto, že nepřemýšlejí. Pokud se jen trochu dokáží vrátit opravdu k sobě a pořádně se zamyslet, jejich schopnost rozlišovat dobré a špatné, a podle toho si vybírat, bude pohyblivá jako neviditelné, jasná jako světlo a zřetelná jako jistota.*“ (Lu Siang-šan, s. 484) Morální citlivost je člověku vrozena, nedá se získat studiem, nýbrž pouze soustředěním myslí na sebe a její konfrontací s vnějším světem. „*Ti, kdo dnes studují, svou mysl zaměřují jen na malichernosti a nesnaží se zastavit u konkrétního.*“ A Mencius dodává: „*Poznat svou přirozenost znamená poznat Nebe.*“ (s. 484)

Studium a vzdělání jsou v čínské tradici ovšem velice důležité pro obrodu společnosti – představa vzdělaného člověka je však opět spjatá s představou lidskosti. Vzdělání je vlastně způsob, jak začít sám u sebe při snaze o úplné poznání. Každá mysl může poznávat, neboť v každé je obsažen princip LI, umožňující osvícení. Mysl každého člověka je takto spojena s všehomírem, rozdíl mezi „malým“ a „velkým“ člověkem je však v tom, že „malý člověk to z perspektivy své

malosti nevidí“. (Wang Jang Ming, s. 503) Úroveň poznání je tedy rozmanitá a teprve na určitém stupni přináší užitek. Kupříkladu historické bádání a výsledné studie mohou napomáhat rozvoji lidské společnosti, ale nemusí (bohužel, v současném boomeru historických publikací jsme velice často svědky druhého případu). „*Historie je cenná tím, že vypráví o věcech minulých tak, aby se staly učíteli věcí budoucích. Pokud historik zaznamenává věci zbytečné a příliš detailní a nepopisuje hlavní tendence prolínající epochami, potomci, kteří chtějí poznat principy úspěchů a proher každé doby, aby sloužily jako vzory jejich vlastního jednání, se nemají o co opřít. K čemu pak je taková historie!*“ (Wang Fu-č', s. 552)

Vývoj čínského myšlení samozřejmě obsáhl rovněž kosmologii. Řada škol se snažila proniknout k základům principů vesmíru a odvodit postavení i roli člověka v řádu přírody. Jedním z nejdokonalejších knižních pramenů čínského kosmologického myšlení a čínské filozofie obecně je bezesporu *Kniha proměn*. Její obsah je považován za univerzální a věčný, inspirovali se jí všichni významní čínští myslitelé všech dob i myšlenkových proudů a škol. Je to svého druhu jedinečná kniha, která nemá v jiných civilizacích obdoby, která obsahuje celý specifický čínský pohled na proměny světa a na jejich vztah k životu lidí. Je zvláštní kombinací vysoké abstrakce v grafických tvarech diagramů, trigramů a hexagramů a velice konkrétní imaginace, což je ostatně charakteristický rys čínského myšlení jako takového. Grafické sestavy plných a přerušovaných čar jsou komentovány složitými i barvitými výroky, překypujícími symbolikou. Teprve při konfrontaci příslušných aktuálních výroků se skutečností vychází najevo

prastará, přímo ke kořenům lidské existence sahající inteligence této knihy, která bývá ztotožňována s tvůrčí inteligencí Universa a připodobňována k nekonečně moudré a inteligentní, nicméně lidské bytosti. Kniha proměn je přímo esenciálním obrazem čínského celostního vnímání a chápání světa, jakéhosi holografického myšlení i charakteristického zpodobňování způsobem, kdy každá část celku obsahuje jeho zmenšený obraz. Smysl pro celost, jakož i paradoxní povahu bytí je patrně kardinálním specifikem Číny, protipólem analytické povahy evropské filozofie.

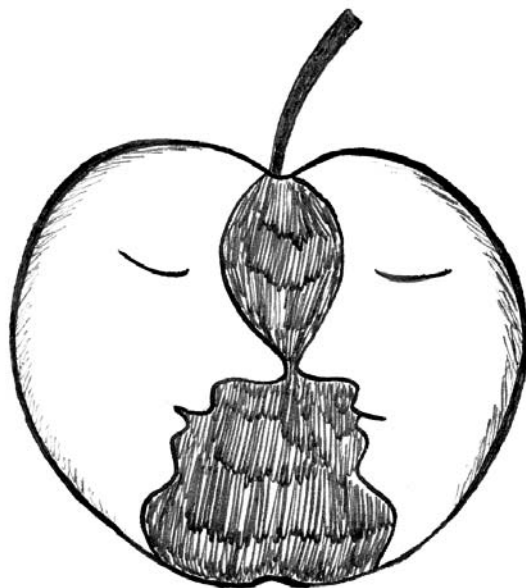
Jako další zvláštnost čínského myšlení se v knize Anne Cheng výrazně rýsuje jeho hluboká stálost a konzistence sahající čtyři tisíciletí zpět. Jako by Číňané svým mocně vyvinutým smyslem pro paradox a relativnost už v dávnověku pochopili prvotní princip světa v jeho úplnosti a dále převážně jen podrobněji zkoumali různé stránky Nebe, Země a Člověka, tedy kosmu a lidského světa, z mnoha hledisek. Něco podobného Evropa z vlastní zkušenosti nezná – její dějiny probíhaly v neustálých kontrastech a střídání často diametrálně odlišných filozofických teorií a škol, jakož i ideologií. Čína ovšem rovněž poznala duchovní přelom – autorka *Dějin ho* nazývá „buddhistické zeměřesení“. Buddhismus však nikdy neměl podobu dogmatického učení, a tím méně jednotné církve řízené nějakou ústřední autoritou. Proto jeho vliv na čínské filozofické školy byl postupný, mírný. Obohatil čínské myšlení zejména učením o karmě, rovněž představa náhlého probuzení a vysvobození z utrpení byla něčím novým. Řada škol se však s buddhismem vyrovnávala dosti kriticky, dokonce následně došlo k renesanci konfucianismu v 11. století.

Přes relativní konzistenci čínského myšlení a zálibu Číňanů v Řádu vznikaly v Číně i anarchistické školy – zejména v době evropského novověku. Šířily učení o spontánnosti umožněné všem, které nic nepředepisuje a učí zkušeností nebo dokonce ponechává na zkušenostech, aby se dopracovaly pravidel samy od sebe. Názory čínských anarchistických škol se pozoruhodně shodují s názory dnešních anarchistů i těch současných lidí, kteří nerozlišují mezi občanskou svobodou a anarchií. Novověcí filozofové jako např. Liang-Čou anarchisty však odmítali a považovali za dvojnásob nebezpečné: Neexistují-li žádná měřítká ani normy, může být člověk v pokušení považovat vlastní přání za ryzí projevy morálního principu.

Závěrečné kapitoly téměř sedmisetstránkové knihy se věnují vývoji čínského myšlení v 19. a 20. století – přeměně čínského mudrce v moderního intelektuála. Číňané projevují značný zájem o západní filozofické směry, mnozí však se nikdy nevzdali přesvědčení, že jejich vlastní tradice postihuje realitu úplněji a k pochopení života je uspokojivější. Takový je pohled „nového konfucianství“, přetrvává však i u myslitelů, působících v oblasti Hong-Kongu, Tchaj-wanu a ve Spojených státech. Těžko říct, zda tento moderní intelektuální směr je opravdu nositelem obrozujícího humanismu, jak věří, nebo zda je to projev úpadku staré tradice. V každém případě je konfrontace západního racionálního myšlení, založeného na řeckém logocentristickém odkazu, a čínského originálního pohledu na svět pro současného evropského člověka velice přínosná. Kniha *Dějiny čínského myšlení* přispívá k navázání skutečného dialogu, v němž existenciální otázky

Západu dostávají zkušené odpovědi z duchovního dědictví civilizace, která představuje pozoruhodně jednotný tvořivý celek, zahrnující časoprostorovou výše světových dějin natolik ohromného rozsahu, že dokonce může některým dílčím, poněkud nedotaženým krůčkům evropských myslitelů být moudrým a vyspělým učitelem.

Cheng, Anne: Dějiny čínského myšlení. Z francouzštiny přeložila H. Beguivinová. Praha, DharmaGaia, 2006. 689 s.

Hladinky

Irena Šindlářová
Foto: Marek Otava

Hladino, co jsi?

Hladino tmavá
hladino stínů
od dna se odrazím
přesto tě minu

Hladino jsi cesta
mezi nebem a zemí
po které kráčí
jen ti vyvolení

Hladino jsi zrcadlo
co spadlo s oblaků
by ukázalo
nespočet zázraků

Tajemství

Hladino, co tajíš
v hlubinách svých výkřiků?
Vlhká srdce kamenů
odřená patami poutníků

Stejně

Čas ve větvích
Čas ve stéblech
Čas v hlubině
Čas na hladině
je tentýž
jako ten náš
Stejně
se na hladině zrcadlí svět
který nosíme ve svých srdcích

Jak je to prosté

Kolik máš tváří, hladino?
Tolik, kolik mi jich dáš!
Kolik máš naděje, hlubino?
Tolik, kolik ty sama máš!

Hladina nebe

Když rozhrneš hladinu nohou
spatříš na dně zázraky
co na suchu sotva být mohou

Když rozhrneš hladinu paží
spatříš na jejím dně světlo
co stoupat vzhůru se snaží

Když rozvlníš hladinu modlitbou
spatříš na nebi lásku
co není marnou pustou úlitbou

Třetí břeh

Jsem voda
co má tři břehy
ten prostřední
je mým dnem
(i nocí)

Modlitba

Bože, dej mi sílu řeky
která v dravém proudu
vytváří své břehy
Bože, dej mi víru pramene
který tryská v naději
že dojde k cíli
Bože, dej mi klid hladiny
která ví,
že zrcadlí nebe

Noc

Je ticho.
Jen na hladině
si zazpívá měsíční
paprsek.

Je světlo.
Jen na hladině
se zatmí vlnka
strachu.

Je klid.
Jen na hladině
se rozezvučí
láska.

Studánka

Dám ti svou slzu, studánko
 a ty mně kapku naděje
 že smutné moje srdce
 láskou se zachvěje
 Dám ti svůj sen, studánko
 a ty mně probuzení
 v němž nikdo není sám
 na jedno pohlazení

Touha

Brázda za lodí milostné touhy
 když z přístavu vyplouvá
 je bílá pro okamžik pouhý
 pak ve vlnách času se rozplývá

Jsem

Jsem kámen, co roste z vody
 aby mu nevyschlo srdce
 jsem list, co tancuje po hladině
 aby neplakal po stromu
 jsem stéblo žijící ve vlnách
 pro záchranu tonoucího

Výkřik

Hladino, bez tebe by řeka netekla!
 Bože, bez tebe bychom šli do pekla!
 Hladino, bez tebe by voda byla všude!
 Bože, bez tebe by nebylo, co bude!
 Hladino, bez tebe by nebylo moří!
 Bože, bez tebe bychom zhynuli v hoří!

Hladina zapomnění

Hrdlem se valí řeka Léthé
 když člověk si člověka plete
 se svou představou o kráse
 a se svou touhou po spáse

To na hladině se pak vlny čeří
 vodní vír na pozdrav zamává
 tomu, kdo ještě v lásku věří
 a snům raději nechává
 (hladinu zapomnění)

L.P. 2007

Po stopách tiskařské rodiny Landfrasů v Jindřichově Hradci

Štěpánka Běhalová

V roce 2007 uplynulo 210 let od chvíle, kdy rodina Landfrasů získala jindřichohradeckou tiskárnu. V témže roce se zároveň narodil Alois Josef Landfras, který dokázal svým umem a obchodním talentem pozvednout rodinnou tiskárnu na jeden z největších mimopražských podniků 19. století. V roce 1997 jsme si připomněli 200. výročí založení tiskárny, byla uspořádána výstava 200 let Landfrasovy tiskárny, a to v jindřichohradeckém a později v českobudějovickém muzeu. Tištěný katalog této výstavy je dnes již nedostupným, ovšem stále žádaným „zbožím“, stejně jako sborník z konference Tiskárny a tisky 19. století, uspořádané při této příležitosti v Jindřichově Hradci. Oslav se zúčastnil i Antonín Jiráček, přímý potomek slavné tiskařské rodiny, dodnes žijící v Jindřichově Hradci.

Josef Landfras působil v Jindřichově Hradci jako knihař a od roku 1797, kdy koupil vybavení bývalé Hilgartnerovy tiskárny, jako tiskař. Navázal na zdejší téměř stoletou nepřetržitou tiskařskou tradici, kterou tvořila jména tiskařů J. V. Svobody, J. B. Jakeše, F. A. Schönsteina a již zmíněné rodiny Hilgartnerů. Nový Landfrasův poměrně dobře se rozvíjející podnik ovšem nezůstal ušetřen při velkém požáru města v roce 1801. Jeho násled-

Portrét Aloise Josefa Landfrase
(50. léta 19. století)

ky Josef ještě do konce téhož roku překonal a se stejnou houževnatostí řídil tiskárnu až do roku 1826, kdy ji převzal jeho syn Alois Josef. Ten zde aktivně působil již od ukončení svých filozofických studií v Praze. Aloisovy pracovní i další aktivity předčily ve všech ohledech práci Josefovu. Podnik přivedl k rozmachu, rozšířil vydavatelský a nakladatelský záběr, později inovoval technické vybavení tiskárny, zavedl kamenotisk, zřídil pobočky v Českých Budějovicích, v Pelhřimově a Táboře. V 50. letech byl starostou města a zastával i další veřejné funkce. Tiskárnu od něj převzal v roce 1858 jeho syn Vilém, na jejím vedení se však téměř až do Aloisovy smrti v roce 1875 podíleli oba společně. V poslední čtvrtině 19. století podnik spíše stagnoval, tato léta nebyla pro tiskárnu tak výnosná jako léta předchozí. Konec století se odehrál ve znamení oslav 100. výročí trvání podniku. Při této příležitosti byla tiskárna vyznamenána titulem „c. a k. dvorní“. Všichni si tehdy považovali dvou skutečností – že se jedná o jednu z nejstarších českých tiskáren, zachovaných v jediném rodě, a o první českou tiskárnu, poctěnou tímto titulem. Od roku 1902 pokračoval v započatém díle Vilémův syn Vilém Bohumil. Po jeho náhlé smrti v roce 1931 převzala tiskárnu manželka s dcerou, počet

Budova Landfrasovy tiskárny na Balbínově náměstí v J. Hradci (pozitiv z původní skleněné desky, poč. 20. století)

zakázek se ale kriticky snižoval, až ji v roce 1940 pronajali nájemci F. Pfauserovi, který zde pracoval do znárodnění.

Dnes si můžeme připomenout významné postavení tehdejší Landfrasovy tiskárny v Čechách i Landfrasovy rodiny v Jindřichově Hradci prostřednictvím souboru movitých předmětů i nemovitostí, které jsou dokladem měšťanského života tiskaře 19. i 20. století i zajímavou sbírkou památek na činnost tiskárny.

Moje oblíbená procházka po stopách tiskařské rodiny Landfrasů začínává na malebném Balbínově náměstí, kde stojí budova Landfrasovy tiskárny i s pamětní deskou instalovanou při oslavách v roce 1997. Tento přepychový patrový empírový dům nechal ve dvacátých letech 19. století přestavět podle projektu významného jindřichohradeckého stavitele Josefa Schöffera z původní přízemní budovy Alois Josef Landfras (v současnosti sídlo Všeobecné zdravotní pojišťovny). Další drobnější

stavební úpravy řídil koncem 19. století už jeho syn Vilém. Zajímavé je, že při nich sám vkládal pod prahy dveří a za jejich zárubně listiny, které objevili řemeslníci až v 90. letech 20. století při poslední rekonstrukci budovy. Vilém v nich zaznamenal tehdejší poměry ve městě, tiskárně i v rodině. Jeho záznamy jsou bohužel stručné. „Již musím skončit,“ posteskl si v jednom z nich, „avšak bych ještě více věděl, ale tesař pospíchá prkna položit“.

Balbínovo náměstí ohraničují ještě dvě další budovy – a sice budova bývalé jezuitské koleje a jezuitského semináře. V jezuitské koleji dnes sídlí Národní muzeum fotografie, v semináři již od roku 1924 jindřichohradecké muzeum. A právě tam jsou v současnosti soustředěny téměř všechny památky na rodinu Landfrasovu i na jejich tiskárnu. Hned při příchodu do muzea vítá návštěvníky v pokladně rychlolis z Landfrasovy tiskárny, vyrobený v Rakousku v továrně L. Müllera v roce 1844. Tento rychlolis je v České republice ojedinělou technickou památkou, starší rychlolis se zřejmě na území republiky nedochoval. Ve stále expozici knižní kultury v muzeu je pro návštěvníky vystaven další lis z Landfrasovy tiskárny, tzv. američánka neboli příklopka. V této expozici jsou také v průřezu přístupné téměř všechny typy památek na činnost Landfrasovy tiskárny. Vystavené předměty jsou však jen jakýmsi reprezentanty rozsáhlých fondů, souvisejících s Landfrasovou tiskárnou a Landfrasovou rodinou. Množstvím uchovaných památek i jejich obsahem tvoří jeden z nejobsáhlejších a nejcelistvějších souborů, dokumentující tiskařskou činnost 19. a 20. století. První předměty související s činností Landfrasovy tiskárny byly získány již v samých počátcích muzea v 80. letech 19. století. Velkou a soustavnou

pozornost historii jindřichohradeckých tiskáren i jejich dokumentaci věnoval historik a muzejník PhDr. J. Muk. V roce 1940 připravil při příležitosti oslav jubilejního 70. ročníku Ohlasu od Nežárky bibliografii nejvýznamnějších článků, které v něm vyšly. V roce 1947 sepsal ke 150. výročí narození A. J. Landfrasovy publikaci o historii tiskárny. Díky osobním kontaktům s rodinou mohl J. Muk využít jejich archivu ke svým publikačním aktivitám a shromáždil základ dnešní landfrasovské sbírky. Další podstatnou část kolekce získalo muzeum rozsáhlými akvizicemi přímo od potomků rodiny v 90. letech 20. století.

V současnosti je ve sbírkách Muzea Jindřichohradecka uloženo téměř tři a půl tisíce tzv. jindřichohradeckých tisků. Je zde zastoupena celá šíře produkce tiskárny, počínaje náboženskými a modlitebními knihami, které tvořily hlavní vydavatelský program tiskárny, přes knížky lidového čtení až k odborným pojednáním, učebnicím, periodikům, výročním zprávám škol a dalších organizací a spolků a dalším tiskům. Z více než čtyřtisícového fondu kramářských tisků je větší polovina opět z jindřichohradeckých tiskáren. Tyto tisky doplňuje také více než stovka rukopisů odevdaných přímo do Landfrasovy tiskárny mnohdy i s provedenými vydavatelskými korekturami, z nichž řada byla přímo v tiskárně vytištěna.

Historii rodiny Landfrasovy a jejich tiskárny dokládají archiválie (úřední dopisy, kvitance, prohlášení, stavební plány, rodné listy, úmrtní listy, smuteční oznámení, diplomy), rodinné fotografie i vzpomínky z tisku.

Odchodem z muzea však naše procházka nekončí, po práci přichází také zábava. Rozmanitý život rodiny Landfrasovy nezahrnoval jen tiskař-

ský podnik s knihařstvím, půjčovnou knih, později také s redakcí týdeníku Ohlasu od Nežárky, ale i podíl na bohatém kulturním a společenském dění ve městě. Jeho nezanedbatelnou součástí se stala i společenská setkání, pořádaná v zahradě u Landfrasovy vily na okraji města. Alois zde totiž v třicátých letech 19. století vystavěl jednopatrový empírový dům, u něhož zřídil unikátní měšťanskou zahradu. Nevídané seskupení zahradních staveb, zahrnující zahradní altán, pavilon, skleník, tvrz, poustevnu a bazén, je spolu s vlastní zahradou umístěno na několika terasách, vzájemně spojených schody. Architektem zahrady i vily byl opět jindřichohradecký stavitel Josef Schäffer. Oblibu si zahrada získala především díky pohodlí, množství stinných i útulných zákoutí a také možnosti přespání v zahradním pavilonu - to vše zajišťovalo hostům, domácím pánům, paním a dětem neobyčejné zážitky, zábavu i odpočinek. Navštěvovali ji nejen jejich místní přátelé a známí, ale přicházela sem také každá významná návštěva, která do města přijela. Hrávala se zde česká i německá divadelní představení a vůbec se zde „scházela honorace k zábavě“. Řadu let patřila část zahrady také tehdy oblíbenému sportu, kuželkám. Uvnitř vily je dodnes dochován tzv. modrý salon, jeden z nejkrásnějších interiérů v tiskárně na Balbínově náměstí, který rodina ve 30. letech 20. století přenesla právě sem. Procházku za tiskařskou rodinou zakončíme na místě jejího posledního odpočinku, u rodinné hrobky na hřbitově u kostela Nejsvětější Trojice. Pompézní nákladná stavba s údajně prvním českým nápisem ve městě „Hrobka Landfrasovic“, vystavěná v 50. letech 19. století, je naším posledním zastavením a připomínkou slávy i pomíjivosti života.

Prostanna aneb Zpodobení duchovního rozměru raně barokního Prostějova

Michaela Kokojanová

Mezi prostějovskými vedutami 18. století, které tvořily „špalír“ k výstavě *Figurální mapy. Veduty a plány měst* (Muzeum Prostějovska v Prostějově, 27. října 2006–4. února 2007), budila oprávněně největší zájem lavírovaná perokresba *Prostanna* (MPP, kat. č. Ob 120, inv. č. 133). Zájmu ostatně přivykla už dávno – po léta oslovuje všechny, jimž není Prostějov lhostejný, pominout ji nemůže žádná publikace prezentující historii, stavební vývoj či architekturu města. Speciální odbornou populární studii, a to jen drobnou, ji však zachytil zatím jen nestor prostějovských historiků Jan Kühndel (Veduta města Prostějova z r. 1728. Zprávy vlastivědného muzea v Prostějově, 1–1963, s. 5–8). Autorovi díla přiznal kvality pouze prostřední, městu ráz „prostinský a nehonosný“. Zpodobení samo však přece zhodnotil jako srozumitelné, informované a spolehlivé – ač roztomile primitivní a naivní.

Prostanna jako většina pramenů tohoto typu nabízí výpověď v několika informačních rovinách, přičemž vyčerpání interpretačních možností každé z nich násobí naději na úspěšnost při poznávání té následující. Lze se nadít, že o překvapení při posuzování obsahu veduty – a to i při zpětné vazbě – nebude nouze.

Proč tedy vlastně vzniklo dotyčné zpodobení Prostějova? Roku 1727 se prostějovská městská rada, stejně jako otcové další bezmála čtyřicítka moravských obcí, rozhodla vyhovět požadavku dějepisce Dismase Josefa Hynka von Hofera:

Pro připravovanou Historii moravskou pořídila a zaslala do Brna opisy písemností z městského archivu a objednala vedutu města.

Zakázku získal František Josef Velehradský (Kroměříž 10. 1. 1668 – Prostějov 26. 3. 1750), malíř v té době již v Prostějově usazený na tři desítky let – prožil zde vlastně polovinu svého dosavadního života. Jeho schopnosti umělecko-solidního řemeslníka prověřily četné zakázky. Pracoval ke spokojenosti obecních rad, cechů, spolků a především církevních institucí z širého okolí. Město nepochybně dobře znal, svůj druhý domov si zřejmě oblíbil – a není vyloučeno, že se řadil dokonce k místním patriotům (v latinském signování veduty upřesnil své jméno přídomkem „civis Prostanensis“). Šance, že Prostějov se Moravě i světu představí v co nejlepším světle, byly tedy vysoké.

Rozměry a techniku veduty určila pravděpodobně objednávka (dochovaná autorova díla dokládají, že byl mocen též technik a rozměrů náročnějších). Formát obrazu předurčil tehdejší půdorys města, ovlivněný opakujícími se záplavami území na sever a na jih od historického jádra, jež způsobovalo rozlévání Hloučely a jejího ramene, Mlýnského potoka, po přívalových deštích na Drahanské vysočině. Ale ani základna téměř dvojnásobně přesahující výšku (790 × 375 mm) neumožnila plně postihnout dispoziční disproporci města. Umělec, v intencích licence autorům vedut tolerované, přistoupil k řadě zkrácení, z nichž

některá nutno považovat spíš za vynalézavé řešení tvůrčího problému.

Především odlišným způsobem zobrazil hrazené jádro, předměstí a okolní krajinu: Střed města a předměstí předvádí téměř z ptačí perspektivy. Přitom půdorys v centrální hrazené partii se blíží až kvalitě plánu. Převýšení okolního terénu vytvoření takové iluze rozhodně neumožňuje. Aby mohl takto pracovat, musel malíř objekt svého zájmu dobře znát, a to z autopsie.

Při zpodobení rozsáhlých předměstí se pozoruhodně utkal s akutním problémem nedostatku místa. Jejich převážně nízké domky, hospodářské objekty a zahrady sice rovněž pečlivě prokreslil, ale západní i východní část obloukem „povytláhl“ směrem k severu. Osa města nabyla tvaru půlměsíce, Prostějov se na určenou plochu vměstnal celý, ale směr výpadových komunikací nelze brát vážně – jen jedna vede k jihu, všechny ostatní víceméně na sever.

Zadní plán pojednal jako kulisu. Zde se nejvýrazněji projevuje tendence provázející zřejmě v podtextu dílo jako celek: Malíř zachytil to, o čem „věděl“, ne co aktuálně viděl – vykreslil zkrátka to, co považoval za důležité pro charakterizování objektu svého zájmu. Okolní obce (od Plumlova po Klenovice) zobrazil jen výběrově (chybí např. Stichovice, Bílovice, Henneberg, Lešany, Lutotín, Stařechovice). Ve zpodobených vynikají siluety dominantních objektů, kterým bývá přiznáváno realistické pojetí. Před přehnaným optimismem však varují zámek a hrad na Plumlově, které jediné známe i z jiných dobových vyobrazení, a od těch se Velehradským předvedený tvar dost liší.

Ne právě vyváženě představuje veduta přírodní celky: Zachycuje počátek lesů na Plumlovsku

Prostějovskou městskou bránu, zvanou Vodní (stávala před mýtem, v místech dnešní hlavní pošty), střezila od r. 1724 socha sv. Floriána (dnes umístěna na severní straně průčelí kostela sv. Cyrila a Metoděje na Brněnské ulici). Výřez z Velehradského veduty Prostanna z roku 1728.

a Držovský háj. Před hájem Kralickým dostaly přednost čtyři vesnice, které ho ve skutečnosti obklopovaly. Masív Kosíře nechybí, ale v podstatě splývá s obzorem, a rozhodně mu nepatří zasloužená role dominanty. Je možné, že malíř upřednostnil volnou nerušenou plochu nad obzorem, na niž do centrální polohy symbolicky umístil na barokně rozevlátou stuhu s titulem díla prostějovský městský znak. Směřují konce stuhu ke dvěma kaplím na obzoru, jež v té době prožívaly největší údobí své slávy – mariánské nad Čelechovicemi a floriánské nad Držovicemi – jen náhodou?

Při pohledu na okolí Prostějova jsme tak otevřeli sérii otázek, které vyvolává obsah a pojetí veduty. Nemohou být sice na stávajícím stupni poznání zodpovězeny beze zbytku (18. století patří v prostějovských dějinách k těm málo poznaným), ale o to víc by se mohlo vyplatit jejich formulování.

Přítom první, která se logicky nabízí: Neznal snad autor okolí města dokonale a vzhledem k pokročilému věku se nehodlal v tomto směru angažovat? – této otázce ponecháme roli otázky řečnické. Odpověď na ni vyplyne z úvah nad otázkami následujícími: Nakolik se malíř cítil povinen při tvorbě potlačit své osobní zájmy? Nesouvisejí nesrovnalosti a odchylky se skrytým záměrem díla?

Tak už s ohledem na zadavatele a reprezentativní poslání veduty překvapuje, že tvůrce volil právě pohled od jihu. Ten jediný neumožňuje představit průčelí radnice. Velehradský přítom patřil ke svědkům statického zajištění objektu, jenž hrozil po požáru z roku 1697 zřícením, dostavbou lodžie přes celou jeho severní frontu. Na technickou originalitu, stejně jako na umělecké řešení tohoto počínu, museli být Prostějované právem hrdí. Nebo měl projekt odpůrce, kteří nesouhlasili s porušením původní goticko-renesanční podoby? Rozhodně nelze hledat vysvětlení uplatněné orientace např. ve snaze představit Prostějov jako součást plumlovského panství. Plumlovský zámek by stejně mohl dominovat pohledu od severu či východu.

Zvolený pohled navíc dílo ochudil o možnost upozornit na existenci tří ze vsí ve feudálním vlastnictví města – Dětkovic, Dobrochova a Vranovic. Malíř však kupodivu zcela opominul též špitální ves Čechůvky, které se v zorném poli ocitnout měly. Proč? Vždyť objekty dvorů, vzkvétajících díky robotním povinnostem městských poddaných, stejně jako ostatní hospodářské objekty ve městě, vyzdvihl náležitě.

Na druhé straně ale orientace veduty umožňuje např. přehlédnout celou frontu ulice Vápenice (obkružovala severní partii hradeb, dodnes zůstala jednostranná), kde malíř bydlel. Neodolal

snad příležitosti uchovat podobu svého domu? A nakolik se vlastně pan Velehradský při oficiálním zpodobení obce cítil povinen potlačit své osobní zájmy?

K obdobné úvaze vede nesrovnalost, na niž upozornil už J. Kühndel: Na levém břehu Hloučely, před křížením s cestou na Kostelec, vykukují nepojmenované střechy chalup. Tuto zástavbu se zatím nepodařilo objevit na žádném ze starých plánů. Existovala už tehdy v těchto místech zahradnická kolonie, která unikala pozornosti kartografů? Pokud zde provozovali prostějovští měšťané své zemědělské podnikání, nešlo by o samostatnou osadu, a nebylo by tedy divu, že oskupení nemá název. Nezahrnovalo snad i pozemky v majetku Velehradských?

Připusťme, že máme před sebou v plném smyslu toho slova „Velehradského Prostějov“, ať už jde o výpověď čistě osobní nebo skupinovou. Jaký je vlastně celkový dojem z jeho města? Výčet zobrazených významných objektů v centru obce si díky výše citované studii můžeme na tomto místě s klidným svědomím odpustit. Nepřináší nic nečekaného a snad s výjimkou opominutí vyznačení severní části židovského ghetta je úplný. Žádoucí rozšíření již publikovaných informací by přineslo verifikování vykreslené situace popisem v městských knihách. Zde však prostějovští historikové bohužel ustrnuli v počátcích.

Zasloužená pozornost a prostor patří hradebnímu systému, bezesporu nejrozsáhlejší a z hlediska zabezpečení funkcí města nejdůležitější stavbě. Zřetelně se městem vinou komunikace – včetně mostů přes přirozené i umělé vodní toky. Pokud se týká ostatních profánních staveb, musíme dát za pravdu dr. Kühndelovi, že zdobností právě nehý-

Jeden ze symbolů výkonu hrdebního práva – pranýř – stával na hlavním náměstí (před dnešní budovou radnice). Výřez z Velehradského veduty Prostanna z roku 1728.

ří – výjimku činí snad jen korouhve nad čtyřmi nárožními zámku, náznak falešných štítů ve výši druhých pater nejbohatších domů na náměstí a velký kříž nad vstupem do městského špitálu. Proč však nevidíme ani ty architektonické prvky, které město zdobí dodnes? Nenacházíme ani stopy výzdoby fasád, domovní znamení či domovní patrony, chybí dokonce byť náznak známých a umělecky hodnotných kamenných portálů – včetně portálu zámeckého!

Nápadně jinak jsou prezentovány církevní objekty a křesťanská symbolika vůbec (o kříži na špitále už byla řeč). Umělec nejenže postihl objekty sotva dobudované (možná dokonce čekal s dokončením svého díla na jejich dostavbu – zejména pokud šlo o obnovenou věž kostela Povýšení sv. Kříže a čerstvě přestavěný kostel sv. Petra s novým barokním karnérem sv. Lazara – veduta následovala soubor opisů téměř po dvou letech!), ale často zvětšil též detaily, a to i za cenu porušení perspektivy a proporcí.

Zvláště nápadně prokreslil kostelní věže, boží muka, podtrhl individuální podobu křížů jisticích bezpečnost poutníků a zvoucích ke zbožnému rozjímání u výpadových cest (zpravidla po jednom na počátku cesty u hradeb a pak u jejího výstupu z města).

Vyzdvihl objekty věnované svatým patronům, u nichž hledali Prostějovští zastání, ať už se nacházely ve městě nebo v jeho okolí, a to většinou i slovním popisem přímo v obraze. Sochy zpodobil v nadživotní velikosti. Mimořádné oblibě se těšila Panna Marie – velebil ji mariánský sloup na náměstí, kopie sochy P. Marie Karlovské na Olomouckém předměstí a zmíněná kaple u Čelechovic. A pak, vzhledem ke smutným zkušenostem z roku 1697, sv. Florián, ochránce před zhoubou požárů – „vlastnil“ po dvou sochách a kaplích – ta nad Držovicemi opět vnímána jako dominanta obzoru.

Chtěl snad malíř, sám nepochybně hluboce věřící křesťan, aktivně se účastnící náboženského života (víme například, že i s rodinou patřil k zakládajícím členům prvního barokního náboženského bratrstva ve městě – bratrstva Povýšení sv. Kříže), a navíc už díky své profesi citlivě vnímající vnější projevy víry, takto hrdě upozornit na hloubku duchovního života svého města? Netřeba zdůrazňovat, že v dobovém kontextu se jednalo o podtržení nadstavbových prvků v životě komunity.

Nadšení nad duchovním laděním veduty přibrzdí zjištění, že téměř stejně vnímavě jako artefakty duchovní umělec pečlivě zachytil také objekty spojené s výkonem trestního práva – výstavný pranýř před dnešní radnicí, šibenici u Vodní brány, důkladné popraviště na Močidýlkách. Nebo snad mělo na diváka působit právě spojení „víra a řád“?

Norové myslí na zachování kulturního i průmyslového dědictví

Aleš Brožek

Před cestou do Norska jsem o této severské zemi věděl minimum. Spojoval jsem si ji jen s hlubokými fjordy, nádhernými jezery, a pochopitelně také trolly. Ani o Oslu, hlavním městě Norska, které bylo cílem našeho dvouhodinového letu z Prahy, se nedalo říci, že bych je příliš znal. Slyšel jsem o radniční budově, na jejíž věži jsou údajně největší hodiny v Evropě a kde se uděluje Nobelova cena za mír, a také o Vigeland parku. (Mimochodem, navštívíte-li někdy Oslo, nenechte si návštěvu parku ujít. Uvidíte v něm 212 soch a sousoší v různých životních situacích, které Gustav Vigeland od roku 1924 do roku 1943 vytvořil.)

Měli jsme štěstí, že nám norští knihovníci doporučili relativně levný hotel Bondeheimen na ulici Rosenkrantz gate, takže k radničnímu náměstí i královskému paláci to bylo jen pět minut chůze, a za dalšími pamětihodnostmi se rovněž dalo pěšky dojít. Snad jen do muzea Kon Tiki a do Norske Folkemuzeum bylo vhodnější použít autobus či přívoz, protože obě muzea leží na poloostrově Bygdoy.

Vracím-li se po několika měsících ve vzpomínkách do Osla, asi nejčastěji se mi vedle oselských knihoven vybaví právě prohlídka onoho skanzenu, jak by se dal norský výraz folkemuzeum přeložit. Od roku 1894 se Norům podařilo do jeho areálu přestěhovat z různých částí Norska již 155 dřevěných chatrčí, na jejichž střeších nyní roste tráva a malé břízky, ale i zděných domů. Jako většina

navštěvníků jsem pochopitelně obdivoval sedm set let starý dřevěný kostel z Hallingdal. Nejvíce však u mne „zabodoval“ dům, který stál v Oslu na Wessels gate č. 15 od roku 1865 a nedávno sem byl přemístěn. Jednotlivá patra totiž muzejní pracovníci vybavili nábytkem z různé doby, tak jak v něm obyvatelé žili. K vidění byly i šaty a předměty v té době užívané, takže jsem si v duchu přitakával. Ano, podobně jsme měli zařízení byt, když mi bylo deset, třicet a padesát. Litoval jsem, že není se mnou dcera, aby si uvědomila, jak malým počtem předmětů jsme se obklopovali, a přitom nám to k žití stačilo. (Současný spotřební život navíc připomínala dočasná výstava v areálu, kterou jsem si prohlédl před opuštěním skanzenu. Upozorňovala, že ekologická stopa Norů je nadprůměrná, a dokládala tento fakt mimo jiné několikametrovou hromadou vyhozených mobilů, mezi nimiž jsem našel i typ, který používám a o němž přemýšlím, zda jej nemám nahradit již novějším...)

Ve skanzenu byla k vidění také stará škola, pošta, koloniální obchod a dokonce benzinová stanice. Jenom knihovna tu chyběla, ale protože jsme jich v následujících dnech navštívili pět, nasytili jsme se jimi docela.

Z pětice knihoven mne asi nejvíce zaujala Národní knihovna. Ta byla až do roku 1994 součástí Univerzitní knihovny v Oslu a sdílela s ní i pěknou budovu z roku 1913 na ulici Drammensveien. Rozrůstající se instituce však brzy vyžado-

Budova dřívější Univerzitní knihovny, nyní Národní knihovny (Foto: Veronika Peslerová)

vala další prostory, a tak bylo v roce 1933 přistavěno kancelářské křídlo a v roce 1945 centrální čítárna. V souvislosti s přípravou nového zákona o povinných výtiscích byla v roce 1989 postavena pobočka Národní knihovny v Mo i Rana na severu Norska. Poté, co se univerzitní knihovna přestěhovala v roce 1999 do kampusu Blindern, ukázala se potřeba historickou budovu opravit a upravit pro veškeré funkce Národní knihovny. Budova byla prodána společnosti Entra Eiendom, která se zavázala v ní vybudovat dostatečné podzemní sklady. Svému závazku dostála, takže v roce 2005 na počest stého výročí norské nezávislosti zde opět Národní knihovna začala působit. Tyto informace jsme se dozvěděli od ředitelky Vigi-

dis Skarstein. Nepřekvapilo nás, že knihovnu řídí žena, ve Skandinávii je totiž na vedoucích postech mnohem více zástupců něžného pohlaví než u nás. I ředitel pro strategický marketing a komunikaci, který nás po budově provedl, byla žena – Tonje Grave. Vylíčila nám, že slavnostní otevření před dvěma lety pojali jako velký happening, když místa v největší studovně obsadily baletky s knihou v ruce a přítomným hostům předvedly taneční kreace, nad nimiž se tajil dech. (Podobně nápadité byly i knihovnice v průmyslovém městě Drammen, které jsme rovněž navštívili. Ty se vpředvečer otevření prosklené knihovní budovy v březnu tohoto roku postavily k osvětleným oknům, zaujaly různé polohy podle pokynů fotografa stojícího na střeše protějšího domu, a přispěly tak ke vzniku neobvyklé a velice působivé fotografie...)

Tonje Grave nám ukázala na zdech budovy restaurované fresky Emanuela Vigelanda, bratra slavného sochaře, a zavedla nás do hudebního oddělení, oddělení rukopisů, kam putují i originály ilustrací dětských knih, které je zvykem věnovat národní knihovně. Ukázala nám též studovnu novin, kde se většina titulů periodik vycházejících v Norsku archivuje ve formě mikrofilmů. Na dotaz, zda je mezi badateli zájem o mikrofilmy,

*Atrium v Národní knihovně
(Foto: Veronika Peslerová)*

se pochlubila, že před několika dny sem přišla skupina fotbalistů. Ti hledali na mikrofilmech články napsané před 21 lety, protože od té doby dosud neprohráli a zajímalo je, co se událo při poslední porážce. Podívali se přitom do periodik psaných jak v bokmalu, což je dánštinou a církevní němčinou ovlivněný jazyk, tak i v nynorsku – umělém jazyku vytvořeném v 18. století z venkovských dialektů. (Je zajímavé, že existence dvou „norštin“, ačkoliv se jedná o dva pro Nory vzájemně srozumitelné jazyky, vytváří mezi dětmi na obecné škole bariéru.)

Nejvíce hrdá byla ředitelka pro strategický management na sklady v pobočce Mo i Rana i na projekt digitalizace. Dokumentům ve skladech v horách téměř u polárního kruhu nehrozí opotřebení, protože jsou velmi nepřístupné. Ředitelka se snaží do Mo i Rana lézat každý měsíc, ale občas jí v tom zabrání špatné počasí, které v nehostinné krajině panuje. Co se týče digitaliza-

*Studovna novin a časopisů na mikrofiších v Národní knihovně
(Foto: Lea Prchalová)*

ce, norská národní knihovna si vytkla cíl digitalizovat celou sbírku do 15 let. Kopie přitom musí vydržet minimálně 1000 let. Již nyní je na webu vystaveno 1400 knih a probíhá vyhodnocování zájmu veřejnosti o vystavované texty. Společně s naftařským svazem a společností CONOCO se knihovna podílí i na pilotním projektu, týkajícím se dokumentace průmyslového dědictví. Budou digitalizovány důležité dokumenty, týkající se námořní plošiny k těžbě ropy. Národní knihovna má totiž řadu filmů a fotografií a od projektu si slibuje, že bude vyvinuto rozhraní, umožňující vyhledávat v databázích různých institucí. V první etapě byly vybrány materiály z let 1962 až 1998.

Během našeho krátkého pobytu jsme tak viděli ve skanzenu i v knihovně, že Norové cílevědomě uchovávají kulturní a průmyslové dědictví, i když finanční náklady jsou nemalé. Věřme, že budoucí generace to ocení.

Dvě výstavy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci

Jindřich Garčic

Dovolím si na začátek položit otázku: Co mají společného Jan Kiepura a nejznámější hřbitov v Pécsi? Mohu samozřejmě ihned prozradit, že Jan Kiepura na tomto hřbitově pochován není. Nepředpokládám, že by drtivá většina čtenářů znala jméno Jan Kiepura a že by se podrobně vyznala v topografii hřbitovů města Pécs. Proto začneme po pořádku.

Jan Kiepura (1902–1966) byl světový operní pěvec a filmový herec. Jeho životní příběh připomíná pohádku – ze syna pekaře, který se narodil v polském Sosnowci a musel se v mládí podrobit laryngologické operaci, se stala světová hvězda první velikosti a jedna z nejpobulárnějších hudebních osobností své doby. Jeho vynikající tenorový hlas zazněl na předních světových operních scénách. Namátkou uvedme vídeňskou Staatsoper, milánskou La Scalu či Metropolitní operu v New Yorku. Vedle operních rolí (např. na scéně Metropolitní opery – Don José v Carmen, kníže v Rigolettovi, rytíř des Grieux v Manon atd.) účinkoval také v operetách (Veselá vdova, ve které hrál společně se svojí manželkou Martou Eggerth, se udržela na Broadwayi dva roky), v muzikálech i v řadě filmů. Svá vystoupení neomezoval pouze na prostory divadel a sálů, vystupoval i na veřejných prostranstvích. Dokazují to fotografie, na nichž zpívá z balkonů či před vchodem do divadla.

I přesto, že od roku 1940 žil až do své smrti v USA, vždy se cítil „chloupkem“ ze Sosnowca – místa, kde se narodil. Před vypuknutím 2. světové války koncertoval v Polsku a honoráře z těchto

koncertů věnoval Fondu národní obrany, v roce 1942 věnoval ze svých honorářů 100 000 dolarů Fondu pomoci Polsku. Polsko navštívil ještě koncem padesátých let a úspěšně zde koncertoval před nadšenými krajany. Zemřel ve Spojených státech, ale pochován je doma, v Polsku. Jeho pohřeb v hlavním městě země, Varšavě, se stal příležitostí k rozloučení pro tisíce jeho příznivců. Nepřekvapí tedy, že v jeho rodném městě odhalili pomník s výstižným nápisem: „Srdcem Sosnowčan, hlasem obyvatele světa“.

Za nejznámější hřbitov ve městě Pécs (hlavní město župy Baranya v Maďarsku a hlavní město evropské kultury pro rok 2010) můžeme bezpochyby považovat ten, který byl dne 2. prosince 2000 zapsán na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Jedná se o starokřesťanský hřbitov, který vznikl na území antické Pécsi (její tehdejší název zněl Sopianae) v období 3.–5. století n. l. Tehdy Sopianae byly správním centrem římské provincie Pannonia Valeria a působila zde silná křesťanská komunita.

Můžeme říci, že město Pécs vyrůstalo na antických základech, a to doslova i v symbolickém smyslu. Stavby z antického období s postupem věků zanikaly a na jejich zbytcích vyrůstaly stavby pozdější. Ale ani tyto nebyly věčné, a když docházelo k jejich destrukcím, byly znovu odkrývány pozůstatky starých antických objektů. První z nich, hrobka sv. Petra a Pavla, nazvaná podle nástěnné malby s vyobrazením obou apoštolů, byla takto odkryta již v roce 1782. Koncem 20. století došlo

Pécs, Cella Septichora, výchozí místo pro prohlídku jednotlivých částí starokřesťanského hřbitova

k realizaci souvisejších archeologických výzkumů, a to s přispěním evropských fondů. Přímo v centru města tak byly postupně objeveny a zpřístupněny pozůstatky různých částí starokřesťanského hřbitova, především hrobek, sarkofágů, hrobních kaplí, pohřebních budov atd., které se ve většině případů mohou chlubit i bohatou uměleckou výzdobou. Příkladem je starokřesťanské mauzoleum s nástěnnými malbami Adama a Evy či Daniela v jámě lvové, Džbánová hrobka (pojmenovaná podle nástěnné malby džbánu s pohárem) nebo Cella Septichora, největší dochovaná budova starořímského hřbitova, sloužící dnes také jako návštěvnické středisko. Je výchozím místem,

z něhož lze navštívit podzemními chodbami i další objekty.

Po tomto úvodu můžeme již prozradit, že osobnost polského operního pěvce a herce a starokřesťanský antický hřbitov v maďarské Pécsi se staly námětem dvou výstav pořádaných ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

Výstava věnovaná Janu Kiepurovi nabízela v době 2. srpna – 16. září návštěvníkům muzea možnost seznámit se prostřednictvím fotografií a různých dokumentů i několika hudebních nahrávek s jeho osudy i s jeho uměním. Výstava byla uspořádána ve spolupráci s dlouholetým partnerem olomouckého muzea, s Městským muzeem

v Sosnowci. Vernisáže se mimo jiné zúčastnil ředitel muzea, Zbigniew Studencki.

Ještě v době trvání této výstavy, 7. září, byla ve Vlastivědném muzeu v Olomouci zahájena výstava fotografií s názvem Antická Pécs a „antická“ Olomouc. Byly zde vedle sebe vystaveny fotografie starokřesťanského hřbitova v Pécsi a olomouckých barokních kašen. Autorem fotografií jednotlivých objektů starokřesťanského hřbitova je pécský umělecký fotograf László Tám, fotografie byly zapůjčeny veřejně prospěšnou společností Pécs/Sopiane Öörkség Közhasznú Társaság (Pécs/Sopiana Dědictví, veřejně prospěšná společnost). Fotografie olomouckých kašen, které jsou konkrétním projevem antické tradice, živé v Olomouci během 17. a 18. století, zhotovil fotograf olomouckého muzea Pavel Rozsival. Výstava fotografií byla pořádána ve spolupráci dvou partnerských

regionů, maďarské župy Baranya a Olomouckého kraje. Na vernisáži zastupoval Olomoucký kraj první náměstek hejtmana Olomouckého kraje Pavel Horák, zahájení výstavy se vedle dalších hostů z župy Baranya také zúčastnil prezident župy János Hargitai. Poslední den výstavy byl stanoven na 28. října.

Obě výstavy byly výrazem snahy Vlastivědného muzea v Olomouci umožnit veřejnosti Olomouckého kraje poznávání rozličných forem světového kulturního dědictví. V našem případě je tato snaha sympatická mimo jiné i proto, že se jedná o kulturní bohatství zemí v relativní blízkosti naší republiky, zemí, se kterými nás spojovaly v minulosti a spojují i v současnosti bohaté kulturní vazby.

A snad na závěr – Jana Kiepuru a nejnámější hřbitov v Pécsi spojuje především to, že jsou součástí světového kulturního dědictví.

Hravé křižovatky střední Evropy

Ve dnech 13.–17. listopadu 2007 se v Uměleckém centru Univerzity Palackého, v klubu Kaldera a prostorách Vědecké knihovny v Olomouci uskutečnil 4. ročník festivalu Křižovatky Olomouc 2007. Prostřednictvím výstav, filmových projekcí, divadelních představení a koncertů se představili zástupci alternativní kultury nejen z České republiky, ale také z Polska, Slovenska, Rakouska, Německa a Maďarska.

Multižánrový festival Křižovatky, který finančně podpořilo Statutární město Olomouc a Olomoucký kraj, pořádal o. s. Crossart s cílem před-

stavit v Olomouci kulturu zemí střední Evropy. Diváci si mohli vybrat z celkem 18 rozmanitých akcí. Letos bylo výrazně zastoupeno zejména divadlo a film. Hned úvod festivalu byl příjemnou lahůdkou – v představení pražského divadla Krepsko *Nejmenší žena na světě* hlavní roli hrála skvělá Anna Polívková, dcera známého herce Bolka Polívky. Jednalo se o poetický, hravý a zároveň groteskní příběh o muži posedlém touhou po malých a ještě menších ženách. Zaujala nevšední poetika divadla, spojující svéráznou klauniku s improvizací a prvky loutkového divadla. Zají-

mavé bylo vystoupení slovenského divadla P.A.T. z Prievidze, které do Olomouce přivezlo osobité provedení hry kontroverzního německého dramatika Heinerja Müllera *Hamletmachine*. Tvůrci kombinovali herectví s využitím nových médií a skvěle tak demonstrovali Müllerovu filozofii o nemožnostech komunikace současného člověka. Pražský soubor Buchty a loutky se v Olomouci představil hned dvakrát: nejprve s legendou o historii rytířů kulatého stolu *Artuš neboli Artuš*, která je určena zejména pro dospělé diváky, a posléze také s pohádkou *Neposlušná kůzlátka*. Festival nabízel program pro nejmenší diváky a zároveň jejich rodiče. Soubor Buchty a loutky je v tomto ohledu naprosto jedinečný: umí totiž dělat takové divadlo, u kterého se skvěle pobaví různé generace diváků.

Filmový program byl rozložen do dvou tematických bloků: v prvním – nazvaném *Zaostřeno na Rakousko* – se představili nejvýznamnější současní rakouští filmaři, např. Barbara Albert, Michael Glawogger nebo Michael Sturminger. Hitem světových festivalů je *Import/Export* Ulricha Seidla, zaujal také dokument o osobní Hitlerově sekretářce nazvaný *V mrtvém pásmu*. Napříč střední Evropou – to byl název druhého bloku filmů, který

zahrnul nejúspěšnější evropské snímky současnosti, např. nejúspěšnější polský film roku 2007 *Náměstí Spasitele* režiséra Krzysztofa Krauzeho nebo vítězný dokument MFF Karlovy Vary *Ztracená dovolená* režisérky Lucie Králové.

Po skončení festivalu navázal off-program. Olomouc navštívil proslulý rakouský dokumentarista Michael Glawogger a osobně představil průřez svou tvorbou. Projekce rakouských filmů vznikla ve spolupráci s Rakouským kulturním fórem a o. s. Pastiche films.

Nezbytnou součástí Křižovatek byla také hudební vystoupení, z nichž nejvýraznější byl nejspíš koncert kultovní legendy – kapely Priessnitz. Barvitý hlas a pohodová muzika je charakteristická pro slezskou písničkářku Beatu Bocek, která se se svou skupinou letos výrazně prosadila v soutěži *Colours talents*, pořádanou v rámci festivalu *Colours of Ostrava*. Podobně jako v minulých letech nechyběl ani jazz, tentokrát v podání formace *Velvet Mood*, tvořenou třemi skvělymi polskými hudebníky z Krakova. Program festivalu doplnily dvě rozsáhlé tematické výstavy filmových plakátů z 50.–70. let minulého století.

-heve-

První ročník Dne pro dětskou knihu

Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR vyhláší 1. ročník celostátní akce DEN PRO DĚTSKOU KNIHU. Termín byl stanoven na 1. prosince 2007, tedy na sobotu před první nedělí adventní. Právě pro tento čas by bylo vhodné, aby akce zapadala do adventní, předvánoční nálady. Akce by měla být zaměřena na propagaci dětské knihy, četby, knihovny apod., hlavně formou předvánočního prodeje knih v knihovně (tedy dohodnout se s knihkupci v místě, aby v knihovně prodávali své knihy), různých doprovodných akcí (výstavy dětských prací, výtvarné soutěže, dětských vystoupení), dne otevřených dveří knihovny (např. přihlašování nových dětských čtenářů v přímém doprovodu jejich rodičů) a dalšími aktivitami, které přilákají netradičním způsobem děti, a co je důležité, i jejich rodiče do knihovny. Knihovnám, které se do akce zapojí, je ponechána na zvážení celá řada aktivit v tomto rámci, dle jejich prostorových, organizačních a personálních možností. V nejbližší době bude uveden na web obdobný registrační formulář, podobný jako pro Březen..., Týden knihoven, aby knihovny mohly tuto akci také celostátně mediálně využít.

Dovolujeme si Vám sdělit, že nultý ročník se konal již v roce 2006 v Děčíně. Akce probíhala od rána do večera, podílela se na ní téměř celá knihovna a pro velkou organizační náročnost knihovna využívala jako hostesky studentky gymnázia. V knihovně byly využity oba sály a všechna oddělení pro veřejnost (den otevřených dveří). V předstihu bylo vyhlášeno několik dět-

ských výtvarných soutěží, které se na akci vyhodnocovaly a slavnostně vyhlášovaly. Důležitou náplní Dne byl prodej dětských knih v knihovně. Všechna děčínská knihkupectví přijala pozvání a „regulovaně“ nabízela produkci (někdo tedy pro mladší, někdo pro starší věkovou kategorii), v sále knihovny měl též stánek děčínský antikvariát a pražské nakladatelství Portál. Děti malovaly obrázky na různá témata, luštily speciálně připravené křížovky, plnily různé úkoly, za které dostávaly razítka a následně drobné ceny. Všude po knihovně visely dětské práce ze soutěží. V druhém sále knihovny po celý den vystoupení dětských souborů, v mezičasech se vyhlášovaly výsledky soutěží, v dalších mezičasech herečka-babička četla Babičku. Samozřejmě si všichni mohli prohlédnout knihovnu a třeba se i přihlásit za čtenáře. A to celé bylo navíc lehce podbarveno předvánoční náladou. Akce se mimořádně vydařila, byla hojně navštívena, někteří rodiče s dětmi při různých aktivitách strávili v knihovně i půlden! Knihovna získala řadu nových sponzorů na drobné ceny (knihy a časopisy!!!) i občerstvení, místní média knihovně poskytla prostor. Knihovny, které se v letošním roce připojí k této aktivitě, jistě najdou i celou řadu dalších nápadů, které by se vešly do tohoto pojetí, a určitě po přečtení těchto řádků se rozhodnou, že 1. ročník předvánoční knihovnické akce Den pro dětskou knihu 1. prosince musí také zorganizovat. Stojí to za to!

Roman Giebisch

Čínská kultura inspiruje Olomouc

Výuka čínštiny má na olomoucké univerzitě už dlouholetou tradici. 26. září 2007 však začala nová etapa výuky čínštiny a čínské kultury, když bylo slavnostně otevřeno vzdělávací centrum pro studenty i veřejnost – Konfuciova akademie. Jejím zřizovatelem je Hanban (Kancelář pro výuku čínštiny jako cizího jazyka České lidové republiky) a Univerzita Palackého. Červenou pásku na nádvoří Rektorátu UP přestříhla spolu s rektorem Lubomírem Dvořákem velvyslankyně Číny v České republice J. E. Huo Yuzhen. Přítomna byla i prorektorka Pekingské univerzity cizích jazyků Ding Chao. Diváky nejspíš překvapily proslovy obou Číňanek – ne proto, že by zněly v čínštině nějak podivně (paní velvyslankyně mluvila krásnou češtinou), ale proto, že vychvalovaly promyšlený a poetický okamžik založení akademie v den tzv. podzimního úplňku, nejkrásnějšího v roce, kdy všichni Číňané hledí na měsíc a vzpomínají na své vzdálené členy rodiny. Ti, ač prodávají bůhví kde, mohou hledět na stejný měsíc, a tak jsou svým způsobem se svými blízkými všichni „pod jednou střešou“. Zvláště hodný pozornosti pro čínské dámy byl i nadcházející svátek sv. Václava, mírumilovného světce a patrona české země. Časová poloha mezi těmito svátky podle všeho zaručuje zdárný osud nově založené Konfuciovy akademie. Další mluvčí připomenul výrok Konfucia o následování dobrých příkladů a o poučení z příkladů negativních. Došlo i na čínskou lidovou píseň s příznačně decentním

KONFUCIOVA AKADEMIE

孔子學院

hudebním doprovodem autentických nástrojů – zvonců, gongu a dřevěných tyčinek. Jak poznamenal prorektor UP J. Dürr, chybělo jen vystřelování papírových draků, kteří v plamenech shoří a spálí tak všechny zlé duchy na nádvoří rektorátu. Bohužel to bezpečnostní složky nedovolily – prý by tak mohly na malém nádvoří plném oken vzniknout velké škody. Doufejme, že u založení Konfuciovy akademie mnoho zlých duchů nebylo – radostná nálada všech přítomných tomu nasvědčovala. Jistě mezi zúčastněnými byli takoví, kteří touží blíže poznat tajemství čínských znaků a proniknout do poetického, filigránského ducha čínské kultury. Konfuciova akademie bude však poskytovat i konzultace a poradenství v oblasti vzdělávání, obchodu i dalších oborů a pro veřejnost bude pořádat přednášky o nejrůznějších aspektech Číny, jejich realii a kultury.

Olomoučané ve městě s bohatou křesťanskou tradicí se tedy můžou dále vzdělávat a inspirovat novým, exotickým duchem – v leccem jistě poněkud vzdáleným evropskému myšlení, ale v leccem až překvapivě blízkým a lidsky srozumitelným, jak se může přesvědčit každý, kdo se s čínskou kulturou blíže seznámí. Na globalizaci Evropy si už zvykáme, je tedy na řadě skutečná globalizace. K Západu už patříme, teď je čas přihlásit se i k Východu. Zdá se, že Olomouc svoji cestu ke světovosti myslí vážně.

Helena Veličková

Objevení prostějovského skladatele Ignaze Brülla

Miloš Kvapil

Nevím, co vám toto jméno řekne. Přiznám se, že, když jsem je našel ve Wikipedii a označovalo prostějovského rodáka, neříkalo mně nic. Za jménem bylo uvedeno, že se jedná o rakouského komponistu a klavíristu. Byla to výzva. Začal jsem pátrat. První byl Ottův slovník naučný, přítel všech hledajících. Dozvěděl jsem se, že jmenovaný se narodil v roce 1846, vzdělával se ve Vídni ve skladbě a hře na klavír a vystupoval později jako pianista. V době vydání příslušného dílu slovníku, tedy 1891, se věnuje výhradně skladbě. Z jeho děl byly známy opery *Das goldene Kreuz*, *Bianca*, *Der Landfriede*, *Königin Mariette*, *Das steinerne Herz*, koncerty, sonáta pro dva klavíry, klavírní skladby, písně a jiné.

Byl to šok – asi tak 50 let navštěvuji kdejaký koncert, přečtu téměř vše, co se hudby týká, a o takovém skladateli jsem nikdy ani neslyšel, je to můj spolurodák, a nikdo, s kým jsem o něm promluvil, o něm nemá potuchy. Spojil jsem se se svým přítelem, žijícím v Mnichově. Shodou okolností je to významný hudební skladatel, jehož díla byla uvedena i v Prostějově a Olomouci. Jmenuje se Karel Řičánek a i KROK o něm už psal. Téměř obratem mně poslal kontakt na netušený zdroj informací. Z něho vybírám.

Ignaz Brüll se narodil v Prostějově 7. listopadu 1846. V roce 1850 se rodina přestěhovala do Vídně. To byl bod obratu jeho života. Oba rodiče byli velmi muzikální, nebylo tedy divu, že i malý Ignaz vykročil jejich dráhou. Byli jeho prvními učiteli a podporovateli v hudebním usilování. Později se mladý Ignaz stal žákem profesora Julia Epsteina. Jeho učiteli kompozice byli Johann Rufinatscha a později Otto Dessoff.

Ve věku 14 let složil svůj první opus, Klavírní koncert. Věnoval se koncertní činnosti a dále komponoval – opera *Das goldene Kreuz* měla obrovský umělecký i finanční úspěch. Protože neustále byla centrem jeho života Vídeň, měl možnost setkávat se s velkými hudebními osobnostmi. Mezi jeho opravdové životní přátele patřil Johannes Brahms, který ho velmi často navštěvoval. Brüll měl srdečnou a přátelskou povahu, takže byl vyhledávaným společníkem. Od počátku roku 1907 se začal zhoršovat jeho zdravotní stav, proto mu lékaři nařídili léčebný pobyt v Karlových Varech. Zemřel náhle ve Vídni 17. září 1907 v domě svého bratra ve věku 60 let. Zanechal rozsáhlé dílo, stovky klavírních skladeb, mnoho orchestrálních a komorních děl, stejně tak i oper. Po jeho smrti jako by se náhle všechna díla propadla do zapomnění. Ignaz Brüll si však svým dílem zaslouží místo v hudebních dějinách. Patří tam, kam jeho přátelé Brahms, Schumann, Mahler – abych jmenoval aspoň některé z nich. V současné době existuje Brüll Rediscovery Projekt, snažící se o jeho znovuobjevení.

K sedmdesátinám PhDr. Václava Pumprly

Helena Veličková

Jsou pracovníci a kolegové, kteří zůstanou jaksi přítomni i poté, co z instituce odešli, protože nově příchozí se při práci neustále setkávají s jejich výraznou stopou, na niž chtě nechtě musí svým dílem navázat. PhDr. Václav Pumprla je jedním z nich, mimo jiné i proto, že i po odchodu z Vědecké knihovny je kdykoliv ochoten přijít poradit, pomoci s řešením problémů, na jejichž řešení ostatním chybějí potřebné zkušenosti a znalosti. A v neposlední řadě byl a dosud je výraznou osobností, která poznamenala knihovnický obor historických fondů v Čechách, na Moravě i na Slovensku.

PhDr. Václav Pumprla, narozený 10. listopadu 1937 v Troubkách nad Bečvou, vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci (1959) a Fakultu novinářství a osvěty Univerzity Karlovy v Praze (1963). V olomoucké vědecké knihovně pracoval v letech 1961–1997 jako vedoucí ochrany fondů, později vedoucí oddělení bibliografie a pak oddělení zpracování fondů. Věnoval se téměř 30 let historickým fondům knihovny, od roku 1974 publikoval jejich soupisy – celkem bylo vydáno přes 25 svazků a popsáno přes 13 000 titulů historických knižních fondů olomoucké knihovny. Soupisy zahrnují bohemika, slovacika, Krakovské tisky a Vratislavské tisky, hispanika

a iberoamerikána, přehled olomouckého knihtisku do roku 1600, tisky z lékařství, Soupis starých tisků ve fondech SVKOL, tiskem vyšla bibliografie okresu Přerov. Je autorem řady odborných článků a přednášek, příspěvků k dějinám knihoven a jejich historických fondů, ke Knihopisu a české a slovenské literatuře.

V roce 1991 založil v olomoucké knihovně tradici celostátních konferencí Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska. Externě přednášel Dějiny knižní kultury na Slezské univerzitě v Opavě a dosud

působí na katedře historie Univerzity Palackého v Olomouci.

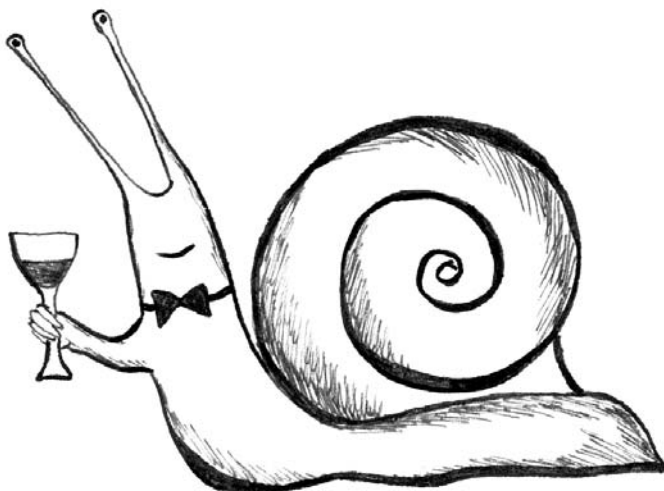
Od roku 1997 pracoval v Muzeu Komenského v Přerově, kde zpracoval historické knižní fondy muzea. Dosud působí na akademickém pracovišti v Praze jako vedoucí oddělení Dokumentace a výzkumu kulturního dědictví v českých zemích do roku 1800 a pracuje na úkolu převedení Kniho-pisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století do elektronické podoby.

V roce 2004 mu byla udělena medaile Zdeňka Václava Tobolky za zásluhy o české knihovnictví.

Jeho přínos spočívá mimo jiné v tom, že v minulé době, která nepřála historickým knižním

fondům, knihovníky učil vidět v nich unikátní kulturní bohatství, jehož je třeba si vážit, dbát na jeho fyzickou ochranu a pečlivě ho zdokumentovat pro domácí a zahraniční badatele. Nepřímo tak přispěl k tomu, že po nástupu ing. Študentové do funkce ředitelky Vědecké knihovny v Olomouci se dostalo historickým fondům zvýšené péče. Pracoviště a studovna historických fondů se podstatně rozšířily, knihy byly uloženy v klimatizovaných skladech a v nové budově byl pro ně postaven moderní, prostorný trezor.

Pracovníci a kolegové z VKOL tímto PhDr. Václavu Pumprlovi děkují za dlouholeté zásluhy, přejí pevné zdraví, radost z díla a vše dobré do dalších let.

Novinka v novinkové službě

Vědecká knihovna v Olomouci již druhým rokem zajišťuje pro své čtenáře službu sledování knižních novinek (tzv. hromadná novinková služba, HNS) prostřednictvím www katalogu. V předchozích letech dostávali čtenáři vždy jednou za dva měsíce informace novinkové služby v tištěné podobě. Záznamy jednotlivých titulů byly zařazeny do patnácti kategorií A-O podle hrubého oborového členění MDT (mezinárodní desetinné třídění). Výběr vhodných záznamů prováděli pracovníci náročným „ručním“ způsobem. Díky integraci služby přímo do katalogu knihovny mohou čtenáři nyní získat tyto infor-

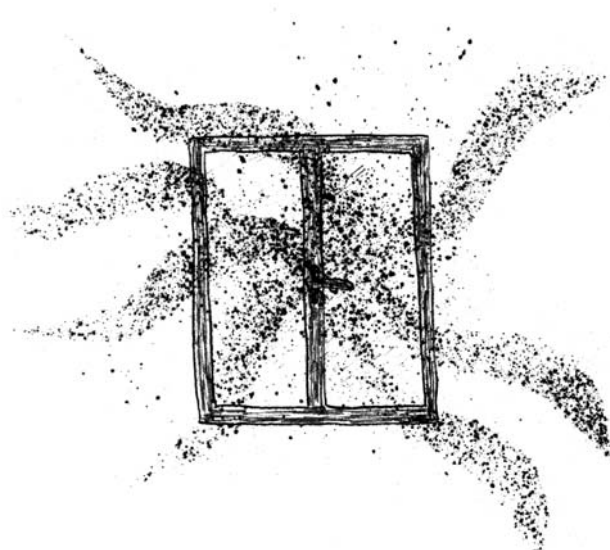
mace každý měsíc. Navíc si lze nově vybrat mezi předmětovým tříděním podle metody Konspektu (24 kategorií) nebo původním tříděním podle MDT. O výběr a zařazení literatury do správných kategorií se nyní stará program, který z katalogizačních záznamů vytvořených v předchozím měsíci vybírá vhodné adepty. Výběr vychází z údajů MDT či Konspektu, vyplněných pracovníky popisu v katalogizačním záznamu. Pro ty, kteří využívají výhod RSS kanálů, připravila VKOL možnost sledovat novinky pomocí této technologie. Nabízíme možnost průběžného informování o novinkách všech titulů prostřednictvím jednoho kanálu nebo kanálů určených pro jednotlivé obory.

NOVÉ KNIHY

Karel Vysloužil: Kolikrát odpustit? (naděje)

Nová knížka o 63 stranách básníka ze Vsetína, vydaná v září 2007 v nakladatelství Lípa, obsahuje úvahové a vzpomínkové texty, básně a komentáře k současné situaci v české i katolické společnosti. Autor má řadu přátel a příznivců mezi olomouckými čtenáři, kteří si knížku mohou zapůjčit ve Vědecké knihovně.

REGIONÁLNÍ KULTURNÍ OSOBNOSTI

LEDEN

Berger, Antonín Josef – malíř; spisovatel

* 15. 01. 1798 Nový Jičín

† 06. 09. 1867 Nový Jičín

Oblast působení: severní Morava; Slezsko

Pozn.: zabýval se malbou portrétů a žánrů, krajinomalbou, církevní malbou; vyráběl siluety, světelné divadlo i nábytek

Literatura: Biografický slovník českých zemí. [4.] Bene-Bez. Praha 2006.

Černocho, Vincenc – básník

* 19. 01. 1868 Olomouc

† 02. 11. 1929 Horní Lhota, okr. Zlín

Místa působení: Horní Lhota, okr. Zlín

Pozn.: publikoval v časopisech Muzeum, Obzor, Vlast

Literatura: Slovník osobností kulturního a společenského života Valaška 2000. Valašské Meziříčí 2000.

Dragoun, Václav – dramatik; spisovatel

* 19. 01. 1908 Chudobín, okr. Olomouc

† 15. 02. 2001 Hranice, okr. Přerov

Literatura: Nové Přerovsko, 17.1.2002. Příl. Palackého 22 revue, č. 55.

Fierla, Adolf – básník; prozaik; publicista; překladatel

* 16. 01. 1908 Orlová, okr. Karviná

† 08. 09. 1967 Londýn (Velká Británie)

Místa působení: Bohumín, okr. Karviná; Orlová, okr. Karviná

Pozn.: překládal z češtiny do polštiny; spolupracoval s řadou polských časopisů a rozhlasem v Katovicích; po válce ve Velké Británii; byl členem PEN-klubu (Centre for writers in exile)

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 10. Ostrava 1998.

Fila, Fabián – historik; publicista; vlastivědný pracovník

* 18. 01. 1868 Žarošice, okr. Hodonín

† 03. 04. 1961 Děčín

Místa působení: Žarošice, okr. Hodonín

Oblast působení: moravské Kopanice

Pozn.: zabýval se historií Žarošic a moravského vinařství; publikoval ve Vinařském obzoru a sborníku Od Hradské cesty

Literatura: Vlach, J.: Co dalo Ždánicko krajové i národní kultuře. Brno 1994.

Hirschmentzel, Kristián Bohumír – historik; spisovatel

* 07. 01. 1638 Frýdek-Místek

† 26. 02. 1703 Velehrad, okr. Uherské Hradiště

Místa působení: Bolatice, okr. Opava; Velehrad, okr. Uherské Hradiště

Pozn.: dvě jeho knihy vyšly tiskem; sepisoval příběhy, pohádky, anekdoty, lidové písně, tance; psal česky a latinsky

Literatura: Těšínsko, 1991, č. 3; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 2. Opava – Ostrava 1994.

Koblížek, Karel – překladatel; redaktor
 * 30. 01. 1838 Velká Bystrice, okr. Olomouc
 † 15. 05. 1897 Praha
Místa působení: Olomouc; Příbor, okr. Nový Jičín
Pozn.: redaktor časopisů Komenský, Koleda; jeden ze zakladatelů Matice školské
Literatura: Fischer, R.: Olomoucký památník. 1848–1918. Olomouc 1938.

Kovanda, Stanislav – básník; prozaik
 * 28. 01. 1878 Nedvězí, okr. Svitavy
 † 17. 02. 1954 Brno
Místa působení: Brno
Pozn.: realista, převážně povídkář, lyrik a epigramatik; též autor prací pro mládež
Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962; Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 2/II. K-L. Praha 1993.

Kux, Jan – spisovatel; publicista
 * 16. 01. 1948 Svatobořice, okr. Hodonín
Místa působení: Brno
Oblast působení: Slovácko
Pozn.: zabývá se internačním táborem ve Svatobořicích-Mistříně a banderovci
Literatura: Slovácké noviny, 14.6.1995; Slovácko, 23.5.1995.

Matouš, Rudolf – knihovník; kronikář; sběratel lidových pověstí; vlastivědný pracovník
 * 16. 01. 1908 Piešťany (Slovensko)
 † 08. 04. 1988 Karlovy Vary
Místa působení: Lukov, okr. Zlín
Pozn.: přispíval do časopisu Podřevnicko,

Lukovského zpravodaje; autor publikací o Lukově
Literatura: Zapletal, Č.: Literární místopis Fryštácka. Zlín 1991.

Nekovařík, Bohumil Zdeněk – spisovatel; překladatel; vydavatel
 * 15. 01. 1898 Praha
 † 06. 11. 1979 Šumperk
Místa působení: Zlín; Šumperk
Pozn.: překládal z angličtiny; vydával cestopisnou a dobrodružnou literaturu pro mládež
Literatura: Filip, Z.: Biografický slovník okresu Šumperk. Šumperk 2001.

Pellar, Šimon – překladatel; žurnalista
 * 03. 01. 1948 Opava
Pozn.: v letech 1990–93 korespondent agentury Reuters v Praze; z angličtiny překládá angloamerickou literaturu, do angličtiny české rozhlasové a divadelní hry, filmové scénáře, uměnovědné publikace aj.; syn Luby a Rudolfa Pellarových
Literatura: Český biografický slovník XX. století. 2. K-P. Praha 1999; Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů. Praha 2005.

Pittnerová, Vlasta – básnířka; dramaticka; prozaička
 * 01. 01. 1858 Polná, okr. Jihlava
 † 08. 03. 1926 Praha
Oblast působení: Žďársko
Pozn.: v letech 1883–93 žila na Žďársku, pak se přestěhovala do Prahy; autorka naivně rea-

listických, často mravoučných próz ze života obyvatel Českomoravské vysočiny

Literatura: Pernica, B.: Vlasta Pittnerová. Znojmo 1938; Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989; Český biografický slovník XX. století. 2. K-P. Praha 1999; Prchal, J.: Biografický slovník Polska. Polná 2002.

Příbramský, Rajmund – dramatik; činoherní herec

* 07. 01. 1858 Příbram

† 14. 10. 1925 Praha

Místa působení: Brno; Kroměříž; Olomouc; Znojmo

Pozn.: ředitel vlastní divadelní společnosti

Literatura: Postavy brněnského jeviště. 2. Brno 1989.

Stříž, Antonín Ludvík – překladatel; vydavatel; básník; esejista

* 17. 01. 1888 Bohdalice, okr. Vyškov

† 06. 08. 1960 Praha

Pozn.: kanovníkem na Vyšehradě a lektorem asketiky na Teologické fakultě v Praze; vydával edice Studium, Dobré dílo, Nova et vetera

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962.

Táborský, František – literární historik; literární teoretik; publicista; překladatel; spisovatel; výtvarný historik

* 15. 01. 1858 Bystřice pod Hostýnem, okr. Kroměříž

† 20. 06. 1940 Praha

Oblast působení: Valašsko

Pozn.: vztah díla ke kraji a Slovanstvu; patřil k představitelům tzv. Mladé Moravy

Literatura: Šlechtová, A. – Levora, J.: Členové České akademie věd a umění 1890–1952. Praha 2004; Ficek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 4. Opava 1981; Český biografický slovník XX. století. 3. Q-Ž. Praha 1999; Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001; Vše-
tíčka, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002.

Župan, Franta – autor dětské literatury; publicista; prozaik

* 23. 01. 1858 Běštín, okr. Beroun

† 13. 01. 1929 Kolín

Místa působení: Brno; Nové Město na Moravě, okr. Žďár nad Sázavou; Olomouc; Třebíč

Pozn.: pobýval na Moravě v letech 1886–1901; působil také v Praze, Kolíně, v Bulharsku; přispíval do řady časopisů

Literatura: Chaloupka, O. – Voráček, J.: Kontury české literatury pro děti a mládež (od začátku 19. století po současnost). Praha 1984; Čeští spisovatelé literatury pro děti a mládež. Praha 1985.

ÚNOR

Dubrovská, Tereza – básnířka; klavíristka; překladatelka

* 13. 02. 1878 Slezská Ostrava, okr. Ostrava

† 08. 11. 1951 Nová Ves u Chotěboře, okr. Havlíčkův Brod

Místa působení: Olomouc

Oblast působení: Těšínsko

Pozn.: vztah díla ke kraji; mnoho cestovala; zakládala veřejné knihovny na Těšínsku; překládala z jihoslovanských jazyků

Literatura: Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 1. A-G. Praha 1985; Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 6 (18). Ostrava 2005.

Hendrich, Josef – historik; překladatel; redaktor

* 21. 02. 1888 Moravské Budějovice, okr. Třebíč
† 05. 10. 1950 Praha

Pozn.: redaktor edice Veškeré spisy Komenského; dal podnět k založení Státní pedagogické akademie v Bratislavě; překládal spisy Komenského

Literatura: Šlechtová, A. – Levora, J.: Členové České akademie věd a umění 1890–1952. Praha 2004; Kdy zemřeli...? 1938–1956. Praha 1957; Pedagogická encyklopedie. 1. Praha 1938; Český biografický slovník XX. století. 1. A-J. Praha 1999.

Klasová, Juliana – básnířka

* 07. 02. 1898 Rožnov pod Radhoštěm, okr. Vsetín
† 23. 08. 2000 Rožnov pod Radhoštěm, okr. Vsetín

Místa působení: Rožnov pod Radhoštěm, okr. Vsetín

Literatura: Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001.

Kučera, Jan Pavel – historik kultury; muzikolog; operní dramaturg; překladatel

* 09. 02. 1948 Olomouc

Pozn.: působení na Fakultě sociálních věd UK v Praze, obor politologie; v letech 1987–92 dramaturg opery Národního divadla v Praze; od roku 1993 dramaturg Státní opery Praha; překladatel operních libret; zájem o dějiny kultury, náboženství a opery

Literatura: Kdo je kdo. 91/92. Česká republika. Federální orgány ČSFR. 1. A-M. Praha 1991; Český biografický slovník XX. století. 2. K-P. Praha 1999; Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů. Praha 2005.

Měrka, Vojtěch – spisovatel; hudebník; překladatel

* 05. 02. 1888 Vřesovice, okr. Prostějov
† 24. 12. 1974 Ostrava-Muglínov

Místa působení: Brno; Ostrava; Prostějov

Pozn.: překládal jihoslovanskou, zvláště slovinskou literaturu; redigoval Hudební zprávy; psal do Hlasů z Hané; spolupracoval s rozhlasem; v tisku zveřejňoval příspěvky ke srovnávací literatuře, hudbě a filologii

Literatura: Československý hudební slovník osob a institucí. 2. M-Ž. Praha 1965; Kdy zemřeli...? 1971–1974 a 1935–1970. Praha 1974.

Stritzko, Otto – grafik; malíř; restaurátor; spisovatel; ilustrátor

* 02. 02. 1908 Jaroměřice nad Rokytnou, okr. Třebíč

† 25. 06. 1986 Stará Říše, okr. Jihlava

Místa působení: Stará Říše, okr. Jihlava

Pozn.: od roku 1956 se věnuje také restaurátorské práci (nástěnné malby na hradě Bítově aj.)

Literatura: Osobnosti Znojemska – spisovatelé. Znojmo 1992; Souvislosti, 1994, č. 2; Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950–2005. 15. St-Šam. Ostrava 2005.

Topol, Jan L. – prozaik

* 12.02.1878 Ústín, okr. Olomouc

† 31.01.1944 Brno

Místa působení: Brno

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962.

Zábranský, Alois – prozaik

* 08. 02. 1858 Náklo, okr. Olomouc

† 09. 09. 1921 Uherské Hradiště

Místa působení: Olomouc; Uherské Hradiště

Pozn.: náměty z hanáckého života; autor humoresek a satír

Literatura: Slavík, B.: Hanácké písemnictví. Olomouc 1940; Slovník českých spisovatelů. Praha 1964; Všeticka, F.: Olomouc literární. Olomouc 2002; Slovník českých spisovatelů. Praha 2005.

Zemánek, Štěpán – herec; režisér

* 15. 02. 1908 Osek nad Bečvou, okr. Přerov

† 04. 11. 1969 Brno

Místa působení: Brno; Olomouc

Pozn.: v letech 1937–48 působil jako herec i režisér v plzeňském divadle; věnoval se uměleckému přednesu

Literatura: Postavy brněnského jeviště. 1. Brno 1984.

BŘEZEN

Alan, Josef – filosof; vydavatel

* 18. 03. 1938 Zlín

Pozn.: v letech 1987–89 vydával s M. Petruskem samizdatový časopis Sociologický obzor, od roku 1992 S-Obzor; profesor UK; ředitel Institutu sociologických studií FSV UK

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 1. A-J. Praha 1999; Kdo je kdo v České republice na přelomu 20. století. Praha 1998.

Bránský, Jaroslav – divadelní kritik; překladatel; recitátor; publicista

* 30. 03. 1928 Boskovice, okr. Blansko

Místa působení: Benešov, okr. Blansko; Boskovice, okr. Blansko; Brno; Letovice, okr. Blansko

Oblast působení: Blanensko

Pozn.: spolupráce se Státním rozhlasem v Brně
Literatura: Hejl, E. – Procházka, Z.: Koho dal náš okres divadlu. Blansko 1986.

Kadlec, Mořic – divadelník; dramatik; loutkář

* 06. 03. 1898 Hrabová, okr. Šumperk

† 02. 03. 1957 Palonín, okr. Šumperk

Místa působení: Palonín, okr. Šumperk

Oblast působení: Zábřežsko; Šumpersko

Pozn.: divadelní ochotník; autor loutkových her
Literatura: Filip, Z.: Biografický slovník okresu Šumperk. Šumperk 2001.

Kropáč, František – básník; prozaik

* 28. 03. 1898 Krásno nad Bečvou, okr. Vsetín

† 09. 08. 1966 Praha

Pozn.: v románech se pokusil zachytit prostředí

velkoměstské periferie; v poezii reflektuje pocity osamění, poslůze ohrožení vlasti a národa

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 2. K-P. Praha 1999.

Linhartová, Věra – výtvarná kritička; literární kritička; spisovatelka

* 22. 03. 1938 Brno

Místa působení: Brno

Pozn.: působila též v Pardubicích, v Alšově galerii na Hluboké (1961–66); v roce 1968 odešla do Francie; v letech 1970–89 pracovala v knihovně Mezinárodní rady muzeí při UNESCO v Paříži; vystudovala japanistiku a sinologii a od roku 1990 působí v pařížském muzeu orientálního umění Guimet

Literatura: Dokumentační přehled ČTK, 28, 1993, č. 5; Slovník českých spisovatelů. Toronto 1982; Český biografický slovník XX. století. 2. K-P. Praha 1999.

Loutocký, Josef – autor dětské literatury

* 31. 03. 1868 Hnojice, okr. Olomouc

† 07. 01. 1931 Olomouc

Místa působení: Laškov, okr. Prostějov; Zábřeh, okr. Šumperk; Želechovice, okr. Olomouc

Pozn.: vynikl jako metodik elementárních počtů, propracoval přechod od prvopočátečního počítání k vyučování počtům

Literatura: Masarykův slovník naučný. 4. Praha 1929; Pedagogická encyklopedie. 2. Praha 1939.

Malý, Zbyšek – hudební publicista; libretista; televizní scenárista; textař; básník

* 1938 Vsetín

† 28. 02. 2000 Ostrava

Místa působení: Ostrava

Pozn.: autor textů písní, písňových cyklů; autor textů pro Muziku bez kapelníka, Buřinky; byl redaktorem časopisu Červený květ; spolupracoval s rozhlasem; psal operní a muzikálová libreta

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 7 (19). Ostrava 2005; Matzner, A. – Poledňák, I. – Wasserberger, I.: Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. 3. Praha 1990; Český biografický slovník XX. století. 2. K-P. Praha 1999; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Mikulič, Jožo – básník; novinář; prozaik

* 19. 03. 1908 Poštorná, okr. Břeclav

† 17. 09. 1994 Valtice, okr. Břeclav

Místa působení: Břeclav

Pozn.: působil na Podkarpatské Rusi, kde založil a redigoval různé časopisy

Literatura: Slavíková, V.: Spisovatelé Jihomoravského kraje. Brno 1989; Malovaný kraj, 30, 1994, č. 6.

Ondrusz, Józef – redaktor; prozaik; sběratel lidové slovesnosti

* 18. 03. 1918 Darkov, okr. Karviná

† 27. 05. 1996 Darkov, okr. Karviná

Místa působení: Karviná

Pozn.: redaktorem dětského časopisu Jutrzenka; sbíral lidová přísloví a pořekadla z těšínského Slezska; psal nářečím i spisovným jazykem

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 7 (19). Ostrava 2005; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Osyka, Josef – básník; novinář; prozaik

* 29. 03. 1878 Valašské Meziříčí, okr. Vsetín

† 11. 06. 1931 Valašské Meziříčí, okr. Vsetín

Místa působení: Valašské Meziříčí, okr. Vsetín

Pozn.: látku pro svou tvorbu čerpal z vesnického života; často psal v nářečí; přispíval do novin; 12 Osykových textů bylo zhudebněno (Jan Nepomuk Polášek); byl zakladatelem týdeníku Lubina

Literatura: Mikulcová, M. – Graclík, M.: Kulturní toulky Valašskem. Frýdek-Místek 2001.

Polášek, František – básník; folklorista; kulturně-osvětový pracovník; publicista

* 31. 03. 1848 Brušperk, okr. Frýdek-Místek

† 24. 06. 1925 Brušperk, okr. Frýdek-Místek

Místa působení: Brušperk, okr. Frýdek-Místek; Orlová, okr. Karviná

Oblast působení: Brušpersko

Pozn.: spolupracovník Františka Bartoše; přispíval do řady novin i časopisů

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. 10. Ostrava 1998; Fícek, V.: Biografický slovník širšího Ostravska. 1. Opava 1972.

Solařík, Bruno – básník; prozaik; redaktor
* 20. 03. 1968 Brno

Pozn.: příspěvky v periodikách Tvar, Literární noviny aj.; řídil revui Intervence; spolu s Františkem Dryje rediguje revui Analogon; spolupráce s televizí a rozhlasem; 1987 založil brněnský Okruh A.I.V. zaměřený na aktuální projevy surrealismu, v roce 1997 se toto uskupení spojilo se Skupinou českých a slovenských surrealistů; žije v Praze

Literatura: Salon. Literární příloha Práva, 2003, č. 341.

Stupavský, Rudolf – básník

* 31. 03. 1868 Holešov, okr. Kroměříž

† 26. 11. 1935 Černotín, okr. Přerov

Místa působení: Napajedla, okr. Zlín; Staříč, okr. Frýdek-Místek; Vlkoš, okr. Hodonín; Černotín, okr. Přerov

Pozn.: básník Katolické moderny

Literatura: Kdy zemřeli...? 1967–1970 a 1935–1936. Praha 1970.

Tetens, Liboslav – prozaik; redaktor

* 22. 03. 1908 Ostrava

† 22. 02. 2000 Ostrava

Místa působení: Orlová, okr. Karviná; Ostrava

Pozn.: zaměřil se na tematiku Slezska jako svébytné oblasti s vlastními dějinami a kulturou

Literatura: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. 2 (14). Ostrava 2001; Málková, I. – Urbanová, S.: Literární slovník severní Moravy a Slezska (1945–2000). Olomouc 2001.

Veselý, Antonín – divadelní kritik; literární kritik; redaktor; esejista

* 27. 03. 1888 Moravské Křižánky, okr. Žďár nad Sázavou

† 03. 10. 1945 Praha

Pozn.: redaktor Národních listů, Práva lidu, Moravskoslezského deníku, Pražských novin; redaktor ČTK; zabýval se hlavně českým písemnictvím 19. a začátku 20. století

Literatura: Kdy zemřeli...? 1937–1962. Praha 1962; Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

Zumr, Josef – filosof; historik; překladatel
* 19. 03. 1928 Úmyslovice, okr. Nymburk

Místa působení: Olomouc

Pozn.: historik filosofie; pracovník ČSAV; profesionální zaměření na herbartismus v německé a české filosofické tradici a na dějiny české filosofie 19. a 20. století

Literatura: Český biografický slovník XX. století. 3. Q–Ž. Praha 1999.

**Odesláním dárcovské SMS ve tvaru:
DMS UNICEF
na číslo 87777
pomůžete dětem**

www.unicef.cz

UNICEF – Dětský fond OSN je největší světovou organizací, která se celosvětově zabývá ochranou a zlepšováním životních podmínek dětí a podporou jejich všestranného rozvoje. Největší část pomoci směřuje do těch částí světa, kde je situace dětí nejtěživější – do rozvojových zemí a do oblastí zasažených přírodní nebo válečnou katastrofou. UNICEF dnes působí ve 161 zemích a oblastech světa. Český výbor pro UNICEF byl ustaven v roce 1993 a je jedním ze 37 Národních výborů pro UNICEF, které se ve vyspělých zemích zabývají zejména těmito úkoly:

- podporovat naplňování dětských práv v souladu s Úmluvou o právech dítěte
- upozorňovat veřejnost na situaci dětí ve světě i v ČR
- získávat pro svoji činnost ve prospěch dětí dobrovolné spolupracovníky a příznivce z řad jednotlivců i organizací a firem
- shromažďovat finanční prostředky pro pomoc strádajícím dětem celého světa (formou sbírky, uspořádání benefiční akce, pravidelného či jednorázového finančního příspěvku, prodejem pohlednic a jiného zboží UNICEF apod.)
- informovat širokou veřejnost o poslání a konkrétní činnosti UNICEF ve prospěch dětí.

Cílem projektu je získání finančních prostředků pro pomoc dětem v rozvojových zemích prostřednictvím programů UNICEF, zaměřených zejména na tyto oblasti:

- **péče o děti raného věku** (bezpečný porod, výživa, pitná voda, základní zdravotní péče, registrace při narození)
- **zdraví a hygiena**
- **očkování** (očkovací programy UNICEF každoročně zachrání před smrtí 3 miliony dětí, stejný počet dětí však na nemoci, proti kterým existuje očkování, stále ještě každoročně umírá)
- **prevence HIV/AIDS a pomoc sirotkům AIDS**
- **vzdělávání** (pro všechny děti bez rozdílu rasy, pohlaví, vyznání, kultury)
- **ochrana** dětí před jakýmkoliv vykořisťováním, zneužíváním a krutostí.

Získané prostředky budou využity k zajišťování programů UNICEF na pomoc dětem (v roce 2005 konkrétně na podporu projektu Pitná voda ve Rwandě výstavbou vodovodu a zavedení pitné vody ve vesnici Bukamba na západě země). V případě humanitární katastrofy většího rozsahu budou prostředky využity k zajištění pitné vody, výživy dětí, očkování a krizové zdravotní péče o postižené děti. V souladu s právními předpisy budou získané prostředky využity v zemích, pro které má UNICEF v ČR povolenou sbírku.

Účtování DMS:

Cena DMS je 30,- Kč, příjemce Vaší pomoci obdrží 27,- Kč.

Z obsahu:

**Libuše zvaná Kuráž aneb interview
z časů války**

- Františka Vrbenská

Příběh knihy: Knižní vazba ve 20. století

- Helena Stejskalová

O životě pohádkových postav

- Irena Šindlářová

Paměť krajiny. Putování po Svatém Kopečku

- Ján Kadlec

Kosmický paradox a relativnost lidství

- Helena Veličková

**Po stopách tiskařské rodiny Landfrasů
v Jindřichově Hradci**

- Štěpánka Běhalová

4